

Dan Sundblom & Pia Liljeroth

MORGONDAGENS SKÄRGÅRDSBO

Morgondagens skärgårdsbo

Dan Sundblom & Pia Liljeroth

MIGRATIONS-
INSTITUTET

YRKESHÖGSKOLAN
NOVIA

Publikationer/Julkaisuja 23

Utgivare/ Migrationsinstitutet/Siirtolaisuusinstituutti

Julkaisija: Centret för Svenskfinland/Suomenruotsalainen yksikkö
www.migrationinstitute.fi

Copyright: Migrationsinstitutet & författare/
Siirtolaisuusinstituutti & kirjoittaja

ISBN 978-952-7167-57-1 (bin.)

ISBN 978-952-7167-58-8 (pdf)

ISSN 2343-3507 (tryckt)

ISSN 2343-3515 (eBook)

Painosalama Ab – Åbo 2018

Presentation av författarna

Dan Sundblom

PM

Forskare

Migrationsinstitutet

Doktorand i sociologi

Åbo Akademi

Pia Liljeroth

PD

Överlärare vid avdelningen för vård och det sociala
området Yrkeshögskolan Novia, Åbo

Förord

Invånarantalet har minskat drastiskt i de områden som ingår i Nordiska skärgårdssamarbetet (NSS) det vill säga södra Finland, Ålands skärgårdskommuner och längs svenska kusten från Uppsala till och med Östergötland. Orsakerna till befolkningsminskningen är flera och hänger samman med varandra på ett inte helt lättbegripligt sätt. För kommuner som vill att deras skärgårdssamhälle ska vara en attraktiv bostadsort är det viktigt att få reda på vilka faktiska orsaker ligger bakom människors val, vare sig det är att flytta till, att bo kvar eller att flytta bort från skärgården. Hur bedömer man skärgårdens för- och nackdelar?

NSS har låtit forskare ta fram en rapport som ger en bild över vilka personer (ålder, yrke) som har förutsättningar att bo i skärgården och vilka faktorer som spelar in. Vi blickar framåt och förser skärgårdskommunerna med fakta och argument. Vad kan man marknadsföra tydligare? Vilka fördelar uppfattar människor att skärgården har att erbjuda som bostadsort? Vad är unga och kommande generationer mest beroende av, för att leva och bo i skärgården?

Livet har förenklats betydligt de senaste årtiondena: tillgång till elektricitet, många öar har bredband, tillgängligheten har i allmänhet förbättrats. Invånare kan pendla och diversiteten av yrken har ökats, man är inte längre beroende av primärproduktion. Men skärgårdarnas särstruktur är även beroende av att beslutsfattare och tjänstemän har insikt i skärgårdsfrågor och skapar kontinuitet i den offentliga servicen, vilket innebär trygghet för de boende.

Vi önskar att rapportens resultat beaktas i beslutsprocesser, handlingsplaner och strategier. Utmaningen är att inte tänka ur ett ettårs-perspektiv, utan våga ta beslut som sträcker sig bortom budget, flera år framöver. Med färre invånare i skärgården förändras de samhällen som vi har idag. De bofasta är en nödvändig förutsättning för att upprätthålla service, kulturlandskap. De är ofta små modellområden för en hållbar livsstil. Skärgårdsbor har rätt att bo kvar och här finns utrymme för fler invånare. De otaliga deltidsboende är en grupp som kommer att ha en allt mer framträdande roll i framtiden och är den mest potentiella gruppen av nyinvånare, året om.

Nordiska skärgårdssamarbetet vill rikta ett stort tack till forskare Dan Sundblom vid Migrationsinstitutet/Centret för Svenskfinland och Pia Liljeroth (Yr-

keshögskolan Novia) för ett utmärkt arbete. Vi vill även nämna Stockholms läns landsting som har tagit del av projektkostnader genom ett bidrag från skärgårdsanslaget.

Annastina Sarlin

Samarbetschef och Nagubo

Nordiska skärgårdssamarbetet

Nagu den 12 november 2018

Innehållsförteckning

1. Inledning	9
2. Begrepp, teori och tidigare forskning	11
2.1 Begreppet skärgård.....	11
2.2 Begreppet och fenomenet migration	12
2.2.1 Migrationstrender	12
2.2 Teori	14
2.3 Tidigare forskning	15
3. Material och metod	18
3.1 Enkätundersökning	18
3.2 Registerdata.....	19
4. Resultat av enkätstudien	21
4.1 Nyinflyttade	21
4.1.1 Jämförelse med tidigare bostadsort och välkommandet av samhället	24
4.2 Utflyttarna	26
4.2.1 Jämförelse av hemorter och framtidsplaner.....	28
4.3 Nuvarande skärgårdsbor.....	32
4.3.1 Motiv, trivsel och upplevelser av hemorten.....	33
4.3.2 Skärgårdsorten, fritidsverksamhet och påverkningsmöjligheter	36
4.3.3 Kommunikationer, service och tjänster	38
4.3.4 Framtidsplaner.....	43
4.4 Hur ska skärgården hållas levande	46
5. Registerdata Åboland – Åland	50
5.1 Ålder och könsfördelning	50
5.2 Språk och kön	52
5.3 In- och utflyttarna.....	54
5.3.1 Språkförhållanden in och utflyttarna	54
5.3.2 Socioekonomisk ställning.....	55
5.3.3 Migrationsorter vid flytt till och från skärgården.....	56
5.3.4 Återflyttare	58
5.3.5 Hemma i skärgården.....	58
5.4 Utflyttningsrisk.....	59

6. Slutord och förbättringsförslag	62
Litteratur.....	64
Yhteenveto	66
Bilaga 1. Postnummer för skärgårdsområdena.	68
Bilaga 2. Enkätinbjudan.....	69

1. Inledning

Skärgårdslivet, som också allt annat samhällsliv, har förändrats i många avseenden under den moderna epoken. Diverse maskiner, välfärdstjänster och kommunikationsteknologi har gjort livet lättare för de allra flesta skärgårdsbor. Samtidigt har avfolkningen av skärgården betytt att många byar tömts på människor och att befolkningsunderlaget inte räcker till för att upprätthålla viktiga tjänster. Kommunsammanslagningar genomförs i hopp om att hålla kostnaderna i schack, men samtidigt finns det en risk att skärgårdsbornas röst marginaliseras i de nya kommunerna. Avfolkning är ett öde som har kommit många glesbygder till mötes i efterkrigstida Finland.

En av utmaningarna i skärgårdskommunerna beträffande befolkningsunderlaget är kvinnounderskottet. Detta är inget nytt problem utan har uppmärksamats redan på 1970-talet till exempel i antologin *Skärgård i omvandling* (Österholm 1975). Ett delmål med denna rapport är att belysa kvinnounderskottet i skärgården och är det första ledet i Nordiska skärgårdssamarbetets projekt att förse skärgårdskommunerna med verktyg för att vända trenden.

Trots att problemen och de aviserade lösningarna är de samma i många små kommuner är det någonting speciellt med att bo i skärgården som inte upplevs vare sig i andra glesbygder eller i alla fall inte i tätorter. Havet med dess möjligheter och utmaningar är fortfarande närvarande i många skärgårdsbors liv och formar de yttre parametrarna för det. De åboländska och åländska skärgårdarna i Finland och Stockholms skärgård i Sverige präglas av socialt, kulturellt och ekonomiskt karakteristiska omständigheter – omständigheter som formats i en växelverkan mellan natur och människa under århundradenas lopp, samt som ett resultat av de ofta långa avstånden mellan dels de olika skärgårdssamhällena men också avståndet till fastlandet. I många avseenden har avstånden mellan skärgården och det övriga samhället minskat vilket också dämpat den särprägel som skärgårdslivet har.

Denna rapport avser också att kartlägga vem det är som immigrerar till skärgården, vem emigrerar därifrån och vem som bor kvar i skärgården en längre tid. Havet har sedan urminnes tider möjliggjort transporten av till exempel handelsvaror, byggmaterial och djur. Människor har också flyttat till och från skärgården av varierande skäl. Man behöver bara dra till minnes Stormskärs

Maja som flyttar från sitt trygga familjehem till Stormskären där hon ska bo och livnära sig tillsammans med sin make. Numera är flytten ut till skärgården mindre dramatiskt och också flyttsakerna andra men för de flesta gäller det fortfarande att ha ett arbete att leva på. Näringslivet i skärgården har moderniserats och diversifierats i hög grad och även andra egenskaper än de som Stormskärs Maja äger uppskattas nu. Maja kan sägas representera en nybyggarmigrant, en typ som är väldigt sällsynt i våra dagar. Trots stora skillnader i verkligheten mellan en skärgårdskvinna idag och Maja finns det ändå vissa gemensamma nämnare att ta fasta på. Det gäller, visserligen för både män och kvinnor med familj, att sköta om barn och hushåll och också att få mat på bordet. Man kunde se denna rapport som en utredning om dagens Skärgårds Majors levnadsvillkor och vardagsliv.

Fokus i denna rapport ligger på migrationsrörelse och platsbundenhet. Avsikten är att få svar på vilka det är som emigrerar från skärgården och vilka som immigrerar till skärgården. Genom att koncentrera oss på dessa grupper hoppas vi få reda på de mekanismer som fungerar frånstötande och lockande i skärgården. Migranterna jämförs i mån av möjlighet med sådana som bott en längre till i skärgården. Kvinnor jämförs också med män för att få fram intressanta skillnader och få en mer heltäckande bild av populationen.

2. Begrepp, teori och tidigare forskning

2.1 Begreppet skärgård

Skärgård kan definieras på olika sätt, och man kan i definitionerna ta fasta på antingen geografiska och/eller kulturella aspekter. Politiska definitioner fokuserar ofta på administrativa indelningar på basis av geografiska förhållandena. I den finska lagen om främjande av skärgårdens utveckling (26.6.1981/494) står "Till skärgården anses höra sådana öar i havsområdet och i insjövattnedragen som saknar fast förbindelse samt andra öar och områden på fastlandet vilka i övrigt i fråga om sina förhållanden kan jämföras med skärgården." Det svenska Skärgårdarnas Riksförbunds (2007, 9) skärgårdsdefinition bygger på kulturella premisser. Den utgår från en liknande definition med öar utan fast vägförbindelse men lyfter fram isoleringen som en central egenskap; skärgården är också ett område som kännetecknas av isolering och den problematik som isoleringen medför.

En skärgård består alltså av öar utan fast förbindelse med fastlandet. Öarnas själva isolering gör upp för två centrala aspekter av deras särdrag i jämförelse med fastlandet det vill säga sårbarhet och resiliens, det vill säga förmåga att klara svåra omständigheter (Campbell, 2009). Öar, och särskilt öar i yttre skärgården är utsatta, men på grund av denna utsatthet har befolkningen kunskap och färdigheter som möjliggör resiliens. Det vi ser som skärgårdskultur är en frukt av avskildheten och människans anpassning till den.

I den här rapporten utgår vi från en geografisk definition det vill säga att skärgården utgörs av öar utan fast vägförbindelse. Detta har också forsknings-tekniska skäl eftersom avgränsningen till icke-skärgård blir på så sätt tydlig. Problematisk blir definitionen då nya broar byggs från fastlandet till öar och områden som tidigare beaktats som skärgård per definition blir fastland. Trots att vi utgår från en geografisk definition av skärgården ska inte skärgårdens isolering och dess kulturella särdrag frånses i denna rapport.

2.2 Begreppet och fenomenet migration

Migration definieras som människors flytt av bostadsort. Immigration innebär att man migrerar till en ort medan emigration innebär att man flyttar från en ort. Vanligen talar man om migration i samband med flytt över långa avstånd – jämför till exempel hur begreppet immigrant används – men även kortare flyttavstånd benämns migration. Migrationsforskning är ett tvärvetenskapligt studiefält som söker svar på frågor om till exempel migrationsbenägenhet, migrationsmönster och migrationsorsaker.

Migration har alltid förekommit i människosläktens historia. De har en väsentlig del i att skapa ekonomiska och kulturella guldperioder genom att till exempel sprida olika slags innovationer och behövlig arbetskraft. Slagsidan är att betydande emigration kan skapa stora samhällsliga problem (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 23). När en nation, eller ett område, förlorar mer människor på grund av emigration än vad den får genom immigration talar man om en negativ nettoimmigration.

Flytt inom en nations gränser kallas intern migration, och i de flesta fall är det just det som det handlar om när det gäller migration till och från skärgårdsområden. Nettoimmigrationen från skärgården har länge varit negativ och denna utveckling hotar i längden livsmöjligheterna i skärgården. Inom migrationsforskningen används ofta *push-pull* teorin som myntades av Edward G. Ravenstein redan år 1885. Tanken är att det finns negativa förhållanden där man bor för tillfället, till exempel dåliga arbetsmöjligheter eller bostadsbrist, och förhållanden som lockar en till att flytta till en annan ort, till exempel låga levnadskostnader eller ett brett kulturutbud.

2.2.1 Migrationstrender

De mest påtagliga kännetecknen på dagens samhällen är föränderligheten, den höga förändringstakten, och den globala integreringen. I moderniseringens och globaliseringens kölvatten växer stadsområdenas betydelse och de blir knutpunkter som förenar det globala samhället. Det kanske mest karakteristiska för den senmoderna migrationen är urbaniseringen, som innebär den process att människor flyttar från glesbygden till stadsområden. Urbanisering för med sig att den från städerna avlägsna glesbygden avfolkas. Urbanisering är inget nytt fenomen även om över hälften av Finlands befolkning ännu på 1950-talet bodde på landsbygden. Numera bor ca. 84 procent av befolkningen i tätorter (FN 2014). Statistikcentralen i Finland räknar med en urbaniseringsgrad på 70 procent men de har en strängare definition än Förenta Nationerna då de räknar med invånare i stadslika kommuner, det vill säga kommuner

med en tätortsandel på 90 procent och större invånartal än 15 000 (Statistikcentralen 2017a).

Urbaniseringen har också en motreaktion, det sker en deurbanisering. Kraftig emigration från en ort öppnar dörrarna för migration. Gamla, tomma hus får nytt liv när människor flyttar in i dem eller också återupptas verksamheten i öde byggnader och inte sällan får de nya funktioner (Ovaska 2001). Migrationen för inte bara med sig skattebetalare utan också potential för återvitalisering av skärgården. Skärgården utvecklas bland annat genom att människor med fräscha idéer och visioner flyttar in och förnyar genom nya näringsverksamheter. Dessa verksamheter bidrar i bästa fall med arbetstillfällen i skärgården.

I allt fler yrken är man inte heller lika platsbundna som man varit tidigare. Detta är ett faktum som får många att hoppas att flera skulle flytta från städerna till periferin. Anthony Giddens (1997) skriver om hur det senmoderna samhället präglas av åtskiljandet av tid och rum, det vill säga hur avstånd inte längre är ett hinder för sociala relationer. Kommunikationsteknologin har möjliggjort att allt fler arbeten kan utföras utan hänsyn till plats. Många önskar att förbättrade attityder och tekniska förutsättningar till distansarbete ska locka fler bofasta till skärgården.

Ett växande fenomen är olika former av tillfällig, kortvarig boendevistelse. Ett begrepp som använts mycket på senare tid är flytande migration (liquid migration) som är inspirerat av sociologen Zygmunt Baumanns (2000, 2005) samtidsanalys om flytande modernitet (liquid modernity). Tanken är att tidigare stabila sociala institutioner – så som klass, familj, arbete, grannskapet, samhället och nationen – har blivit allt mer labila och flexibla och binder inte människor i den utsträckning som de tidigare gjorde. Detta tillsammans med avancerad kommunikationsteknologi möjliggör kortvariga vistelser och migration sker allt oftare antingen som en pendelrörelse mellan ursprungsland och värdland eller så att värdländerna är flera i antal. Kortvarigheten medför att registreringen ofta uteblir vilket medför att flytande migration är en rätt osynlig företeelse (Godfried 2012, 98–99) Ett uppmärksammat problem i migrationsforskning är just att registreringsorten inte uppdagas vid flytt, detta är till exempel ofta fallet för ungdomar som flyttar till en annan ort för att studera eller byggnadsarbetare som flyttar efter arbete (Fischer m.fl. 2000).

2.2 Teori

Det teoretiska ramverket som används i detta arbete består huvudsakligen av tre teorier. Dessa är den tidigare nämnda Push-pull-teorin (Lee 1966), platskapitalteorin (Garrod, Wornell och Youell 2006) och livssituationsteorin som inspireras

av Webers (1987) teori om livschanser (*Lebenschancen*). Push-pull teorin (Lee 1966) utgår från att det finns push-faktorer i ens nuvarande livsmiljö som får en att flytta från sin ort medan det på en annan ort finns pull-faktorer som attraherar till att flytta dit. Försörjningsmöjligheter, och bristen av dem, kan med fördel beskrivas i termer av push pull-mekanismer. Den arbetsrelaterade migrationen är förstås en stor del av all migration och den har det också forskats i mycket. Men även andra tänkbara flyttmotiv kan beskrivas med hjälp av teorin. Till exempel kan möjligheten till havsnära boende utgöra en kraftig pull-faktor för sådana som flyttat till skärgården eller planerar att flytta till skärgården. Eller en idyllisk och trygg levnadsmiljö. Å andra sidan kan till exempel långa avstånd och dåliga förbindelser fungera som push-faktorer för sådana som flyttar, eller överväger att flytta, från skärgården.

Ett andra teoretiskt synsätt fokuserar på skärgårdens särart och begreppet skärgårdskapital är fundamentalt för detta synsätt (Andersson 2010). Grundtanken är den åtskillnad som vanligen görs mellan den rurala och urbana platsen i sociologi. Studiet av dessa miljöer har utvecklats till landsbygdssociologi och urbansociologi. Skärgården är i de miljöer som är aktuella i detta arbete definitivt närmare det rurala och många karakteristiska – som det perifera läget, befolkningsglesheten och småskaligheten – känns igen i skärgården. Sociologen Kjell Andersson (2010) föreslår att skärgården är "bortom stad och land" och att skärgårdens lyckade utveckling i hög grad beror på hur väl man lyckas förvalta det han kallar för "skärgårdskapitalet", ett begrepp som hämtats av Garrod, Wornell och Youell (2006) som skrivit om landsbygdskapital. Skärgårdskapitalet inbegriper resurser som tillskrivs skärgården som "jord, vatten, skog, byggnader och olika anläggningar" men också kulturellt kapital som "språk, traditioner och kultur", och miljömässiga faktorer som "biodiversitet och landskapsvärden". Det inbegriper också "brands", "images", mediabelysning och "rykte" (Andersson 2010, 8). Vår tanke är att skärgårdskapitalet, med allt det inbegriper, utgör en viktig faktor till varför människor väljer att bo i skärgården. Skärgårdskapitalet är alltså en framstående pull-faktor vid migration till skärgården.

Ett tredje teoretiskt perspektiv av intresse är livssituationsteorin. Kort uttryckt är detta individens möjligheter att handla i olika livsskeden. Detta inbegriper förutom det som benämns livscykelteorin det vill säga det biologiskt inspirerade synsättet på människolivet som utgår från reproduktionen, för en kritisk genomgång av begreppsanvändningen i samhällsvetenskaperna se O'Rand och Krecker (1990), även en sociologisk syn genom begreppet livschanser. Enligt livscykelteorin kan livet indelas i olika skeden eller faser, och inte sällan utgår man från reproduktiva livsskeden och/eller olika samhälleliga roller som hör till de olika skedena. Således kan livscykeln delas in i till exempel fem skeden, barndom, ungdomstid, tidig vuxenålder, medelålder och sen vuxenålder. Problemet med livscykelteorin är att den inte förmår förklara varför det finns

skillnader i hur man lever i de olika skedena och vilket förhållande man har till det övriga samhället. Teorin om livschanser förmår göra just detta.

Med den av Max Weber (1987) härstammande teorin om livsmöjligheter avses de faktiska möjligheterna för en individ att ta del av ett samhälles ekonomiska och kulturella välstånd och möjligheterna att förbättra sin livskvalitet. Dessa möjligheter är ojämnt fördelade bland befolkningen främst på basis av socioekonomiska faktorer och begränsar de faktiska förutsättningarna för handling. Ett enkelt exempel: En person skulle gärna flytta till skärgården men hindras av det faktum att hon inte finner ett boende som hon har råd med. Livschanser handlar alltså i grund och botten om möjligheterna att tillfredsställa sina behov.

Livssituationsteorin erkänner att behoven kan variera beroende på vilket livskede man befinner sig i. Livssituationen består av olika komponenter som är avhängiga individen. Dessa är bland annat den personliga hälsan, familjesituationen, den ekonomiska situationen och humant och socialt kapital. Den första av dessa är självklar medan den andra inbegriper förutom den närmaste familjen, till exempel sambo och barn, även vidare släktförhållanden. De egna ekonomiska förutsättningarna påverkar naturligtvis också var man kan bo, men också det vi kallat för humankapital. Detta är yrkeskunskap men också andra egenskaper som språkkunskap, sjöfartskunskap och händighet. En individs sociala kapital är de sociala nätverk man ingår i och kan dra någon form av nytta av.

Livssituationen består också av de yttre förutsättningarna till den mån de påverkar ens livsmöjligheter. Arbetstillfällena och lämpligt boende är viktigt i många fall då man flyttar från en plats till en annan.

2.3 Tidigare forskning

Tidigare forskning av relevans för detta arbete är bland annat Sam Grönholms (2005) studie om migrationsrörelserna i två kommuner i Åboland. Han gjorde en enkätstudie som sett på in- och utflyttningen från de numera före detta kommuner Kimito och Korpo i Åbolands skärgård. Resultaten visar att utflyttarna i allmänhet är relativt unga som söker sig till studieorter. Också byte av arbete och bristen på fritidssysselsättningar utpekas som viktiga utflyttningsorsaker. Inflyttarna till Korpo och Kimito hade ofta tidigare kännedom av orten, och angav möjligheten att bo närmare släkt och vänner eller närmare naturen som viktiga flyttorsaker. De sociala faktorerna var speciellt betydande hos inflyttarna. Utflyttarna framhävde de personliga behoven, som studiemöjligheter och arbetstillfällena, i högre utsträckning.

Aini Pehkonen (2004) har forskat i flytt till den finländska landsbygden och kunnat visa att boendemöjligheterna och levnadsmiljön var viktiga förklarande

de faktorer till varför man valt att flytta till landsbygden. Det att man väljer att stanna kvar beror enligt resultaten i hög grad på hur man trivs på orten och om man inkluderas i den lokala gemenskapen. Andra viktiga faktorer till att förklara trivsel var att man har det ekonomiskt välställt, att man bor i egna hemshus (villa) och att man flyttat frivilligt till landsbygden (Pehkonen 2004).

Platsbundenhet, det vill säga att inte flytta från en ort, är av stor relevans för detta arbete. Således är orsaker bakom platsbundenhet av betydelse. Fischer m.fl. (2000) har utrett platsbundenhet i Sverige utgående från svenskt registerdata mellan åren 1985 och 1995. Populationsåldern är 19 till 64 år. Enligt resultaten av studien är orörlighet en viktig strategi för majoriteten av befolkningen. Platsbundenhet som fenomen är enligt forskningen bunden till fördelar som kommer av att bo kvar på samma ort. Dessa s.k. insider fördelar (insider advantages) delas in i arbets- och fritidsrelaterade fördelar och handlar i stort sett om de sociala relationer man har med andra som bor på platsen (socialt kapital) och platskännedom, som till exempel var man får ärenden uträttade på orten. Platsbundenheten är som en investering i socialt kapital som tar sig uttryck i olika sociala relationer så som familjen, släkten, vänner och medlemskap i frivilligföreningar och klubbar. Ett exempel på arbetsrelaterade fördelar är då en person vid arbetslöshet kan mobilisera långvariga kontakter för att bli anställd.

Andra faktorer som enligt Fisher m.fl. (2000) har ett samband med platsbundenhet är bostadsägande, barn – ju fler desto större benägenhet att stanna – , giftermål och partners arbete. Arbetslöshet ökade däremot flyttbenägenheten liksom deltagande i utbildning. De yrkesgrupper som var minst benägna att flytta var bönder och arbetare. De yrkesgrupper som var mest benägna att flytta var inom hotell- och restaurangbranschen, bank och försäkringsväsendet, offentlig förvaltning och ospecificerade service yrken.

Att bo kvar eller att flytta har också att göra med hur man uppfattar hemorten. Enligt Berg, Anttila och Härmä (2018) ses platsbundenhet framförallt av arbetarklassen som en dygd medan medelklassen föredrar mobilitet. I deras forskning om hur unga vuxna hemma från Kymmenedalen i Finland förhåller sig till hemorten och mobilitet ses en skillnad i hur man uppfattar den lokala samhörigheten: medelklassrespondenterna ser ner på småstadsatmosfären och Jante-lagen, det vill säga det sociala trycket att vara lika som alla andra. För arbetarklassrespondenterna är den lokala samhörigheten en positiv sak som man gärna ser sig vara en del av. För bortflyttarna var det viktigt att kunna utveckla sig själv i en storstadsmiljö utan hemortens förakt och förutfattade meningar medan de som bodde kvar byggde gärna sitt liv i en bekant och trygg miljö där de kunde utnyttja olika platsfördelar. Skillnaden kan summeras som strävan efter individualism hos medelklassen och kollektivism hos arbetarklassen.

Hos återflyttarna i Bergs, Anttilas och Härmäs (2018) forskning var det sociala kapitalet och platskännedomen av avgörande betydelse oberoende av

klasstillhörigheten. Denna grupp samt de platsbundna lyfte fram fördelarna med att bo på en liten ort och där man känner folk och har kännedom om hur saker fungerar. Återflyttarna ser att de fått perspektiv av att bo annanstans men att naturen, "småstadsidyllen" och känslomässiga orsaker fått dem att flytta tillbaka. Familjen och vännerna spelar här en stor roll men platsen har också en vidare sociala betydelse. Kännedom om den lokala gemenskapens normer och de sociala kontakterna ger en känsla av tillhörighet och kan också utnyttjas till exempel i arbete antingen som anställd eller som egenföretagare (Berg, Anttila & Härmä 2018, 242).

3. Material och metod

3.1 Enkätundersökning

Det huvudsakliga empiriska materialet för denna undersökning är enkätsvar som samlats in under våren 2018 i Stockholmsskärgård, Ålands skärgårdskommuner och Åbolands skärgård. Enkätinbjudan skickades per post till sammanlagt 4 500 personer enligt följande fördelning: 1 000 till fastboende per skärgårdsområde samt 500 till sådana som flyttat ut från respektive område under de senaste 10 åren. Postnumren för skärgårdsområdena finns i Bilaga 1. Inbjudningarna skickades slumpmässigt till personer i åldern 20–65 för att nå ut jämlikt till de intressanta målgrupperna och få insamlat ett representativt urval. Det representativa urvalet av en population är ett centralt mål i kvantitativ undersökning. Representativitet innebär att urvalet representerar hela populationen och att man därför kan uttala sig om hela populationen utgående från urvalet. Andra insamlingsmetoder, som till exempel nätenkäter som delas via sociala medier, får ofta många svar men svarsfördelningen mellan olika grupper karakteriseras ofta av skevhet. Detta beror på att enkäten inte nödvändigtvis når ut till och besvaras jämnt av olika samhällsgrupper. Detta för med sig att resultaten inte är representativa för hela den populationen man utgett sig för att studera.

Adressuppgifter förmedlades i Finland av Befolkningsregistercentralen till ett postningsföretag som skötte tryck och utskick. I Sverige beställdes adresserna av PostNord medan tryck och utskick sköttes av ett mindre företag. Första utskickat skedde i januari 2018, och den andra i mars 2018. Själva enkäten ifylldes elektroniskt i enkätprogrammet SurveyPal. Enkäten nåddes via Nordiska Skärgårdssamarbetets hemsida och via en QR-kod i inbjudningsbrevet. Genom en unik sifferkod i utskicket som respondenten fyllde i enkäten fick vi veta vem som inte besvarat enkäten och visste vem vi skickar påminnelsebrev till. På grund av ett fel i utskicket nåddes personer som inte tillhörde undersökningsgruppen men dessa svar exkluderades från samplet och nya enkätinbjudningar skickades ut för att kompensera bortfallet. Enkätinbjudan, så som den såg ut i Finland, finns i Bilaga 2.

Sammanlagt besvarades enkäten av 1 191 personer. Detta ger en svarsfrekvens om 26,5 procent. Svarsfrekvensen för de olika skärgårdsområdena var i Stockholms skärgård 24,3 procent, Åland 24,6 procent och Åboland 30,5 procent. Könsfördelningen i enkäten var aningen sned till fördel av kvinnor 57,1 procent jämfört med 42,2 procent män. Resterande 0,7 procent angav en annan könstillhörighet eller ville inte besvara frågan.

Medelåldern bland de svarande var 50 år med en standardavvikelse på 13 år. Vid perfekt normalkurva skulle detta innebära att ca 68 procent av de enkätsvararna finns inom ± 13 år från medelåldern, det vill säga mellan åldrarna 37 och 63. För de utflyttade var medelåldern betydligt lägre vid 41 år.

Själva enkäten bestod av 128 frågor och dessa kunde läsas och besvaras på svenska, finska och engelska. Inflyttarna besvarade 69 frågor, de som bott längre än tio år i skärgården 55 frågor och de bortflyttade 64 frågor. Största delen av frågorna var slutna, det vill säga det mest passande svaret skulle kryssas i rätt ruta. En del frågor var öppna och respondenterna uppmuntrades att besvara dessa frågor i egna ord. Enkätfrågorna var indelade enligt olika teman som till exempel flytt historia- och motiv, utbildning och yrke, familj och boende, upplevelse av tjänster och service i skärgården, fritidssysselsättning, påverkningsmöjligheter och framtidsplaner.

De huvudsakliga kvantitativa analysmetoderna i beträffande enkäten är frekvensfördelning och korstabulering.

3.2 Registerdata

Det registerdata som använts i analyserna har sitt ursprung i befolkningsregistret och har gjorts tillgängligt via distansåtkomst av Statistikcentralen. Registermaterialet består av uppgifter om samtliga 20–65 år gamla, icke-anstalt boende individer som bott i den åländska och åboländska skärgården mellan åren 2005 och 2015 (Statistikcentralen 2017b).

De kommuner vars invånare under tidsperioden 2005-2015 inkluderades i studien om var de åländska skärgårdskommunerna Brändö, Föglö, Kumlinge, Kökar, Sottunga och Vårdö, samt de åboländska kommunerna Pargas Stad och Kimitoön. De åländska kommunerna uppfyller de kriterier som vår skärgårdsdefinition fastställer men de åboländska kommunerna har stora områden som inte uppfyller kriterierna. Lösningen är att utgå från postområden, vilket inte är helt oproblematiskt. De postområden som klassificerats som skärgård finns i Bilaga 1. Vissa skärgårdsområden delar postnummer med fastlandet och dessa har tyvärr lämnats utanför undersökningen. De områden som faller utanför denna studie är Attu, Mielisholm och Sorpo i Pargas Stad och Vänö, Biskopsön,

Lövö i Kimitoöns kommun. Kasnäs i Kimitoöns kommun inkluderades eftersom det fick fast vägförbindelse först 2011. För att skydda individers identitet har frekvenser mindre än tre dolts i tabellerna.

Den sammanlagda populationsmängden i studien är 5 316, varav 2 505 är kvinnor och 2 811 män. De centrala variablerna som använts i denna studie är kön, språk, ålder, födelseort, antal barn, socioekonomisk ställning, löneinkomster, utbildningsnivå, utbildningsområde och civilstånd.

4. Resultat av enkätstudien

4.1 Nyinflyttade

Nyinflyttade har vi valt att kalla dem som flyttat till skärgården under de senaste tio åren. Gränsen drogs vid tio år som ett resultat av en balansgång dels mellan att flytten ska vara i relativt färskt minne och dels för att säkerställa en tillräckligt hög svarsfrekvens på de frågor som berör nyinflyttade. De mest centrala frågorna som ställdes till nyinflyttade var: Varför har man flyttat till skärgården? Vad är bättre eller sämre jämfört med tidigare boplats? Hur tog skärgårdssamhället emot en? Sammanlagt svarade 280 nyinflyttade på enkäten, 137 i Stockholms skärgård, 71 i Ålands skärgård och 73 i Åbolands skärgård. Medelålder bland de nyinflyttade är 51 år.

I Tabell 1 ser vi varifrån människor flyttat till de tre olika skärgårdsområdena.

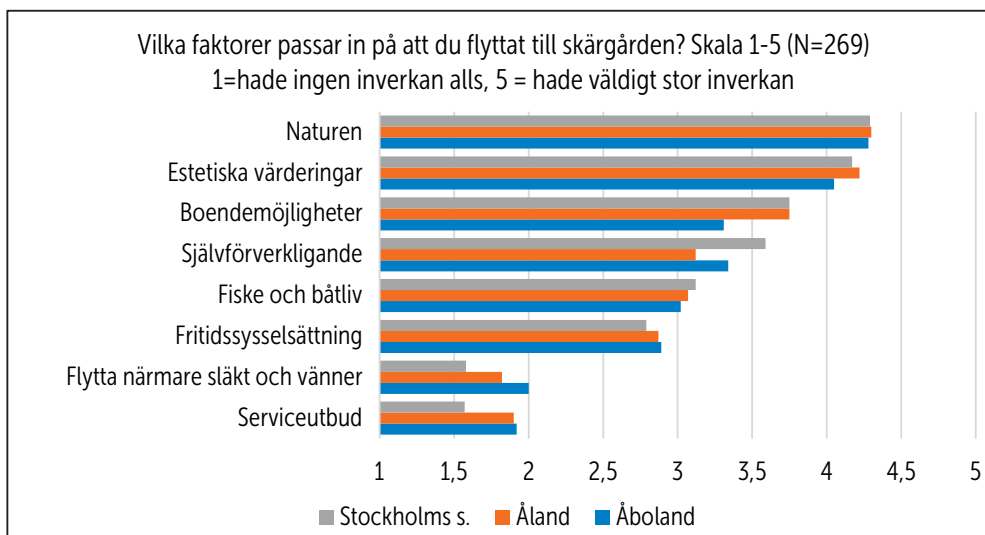
Tabell 1. Från vilket område man flyttat till nuvarande boendeort (N=272)

Stockholms skärgård N=133	Ålands skärgårdskommuner N=71	Åbolands skärgård N=68
62,4 % flyttat från övriga Sverige	39,4 % från övriga Åland	64,7 % från övriga Finland
36,1 % flyttat från någon annanstans	33,8 % från övriga Finland	17,6 % från någon annanstans
1,5 % Stockholms skärgård	15,5 % från övriga Sverige	16,2 % från Åbolands skärgård
	7 % någon annanstans	1,5 % från övriga Sverige
	4,2 % Ålands skärgårdsk.	

I Stockholms och Åbolands skärgårdars fall från övriga Sverige respektive övriga Finland. I fallet Ålands skärgård är fördelningen mer jämn. Den största delen har flyttat från Fasta-Åland, en tredjedel från övriga Finland och en sjättedel från övriga Sverige. En del av kan säkert förklaras med läget mellan Åland och Åbolandsskärgård och de förbindelser som finns till båda hållen. Också det faktum att ålänningar ofta studerar både i Finland och i Sverige för att sedan återvända spelar troligtvis också en roll. Bland de nyinflyttade som besvarat enkäten har

många flyttat in från övriga delarna av Sverige och Finland, vilket helt enkelt betyder sådana delar av länderna som inte tillhör de för denna undersökning intressanta skärgårdsområdena.

I Figur 1 åskådliggörs medelvärden på svaren om flyttmotiv till skärgården. Skalan är 1 till 5, och 1 representerar "hade ingen inverkan alls" och 5 representerar "hade väldigt stor inverkan". De övriga svarsalternativen löd: 4 = hade en stor inverkan, 3 = hade en inverkan, och 2 = hade en liten inverkan. Skärgårdsområdenas svar är åtskilda för att visa på eventuella skillnader mellan områdena.

Figur 1. Flyttmotiv vid migration till skärgården

Det första intrycket av resultatet för denna fråga är hur nära de olika faktorerna är varandra i de olika områdena. Skillnaderna är rätt små för de flesta faktorerna. Ser man till flyttmotiven bland dem som flyttat till skärgården är det några orsaker som står över de andra. Ovan hade stor inverkan, 4 på skala 1 till 5, är "Naturen" och "Estetiska värderingar". Detta är förväntat eftersom båda faktorerna utgör generellt uppskattade dimensioner av skärgården och kanske också den centralaste komponenten av det som Kjell Andersson (2010) kallat skärgårdskapital. Höga medelvärden får också "Boendemöjligheter", "Självförverkligande" och "Fiske och båtliv" alla över 3, det vill säga hade en inverkan.

Några intressanta skillnader mellan områdena är att Åboland får nästan ett halvt skalsteg lägre än de två andra områdena gällande "Boendemöjligheter" (3,31 i jämförelse med 3,75). Att "Självförverkligande" klassats klart högre i Stockholms skärgård än i de två andra områdena är också rätt intressant, och säger något om dem som flyttar dit. Överhuvudtaget verkar det vara mer rent individualistiska skäl till flytten till Stockholms skärgård än till de två andra områdena. Det rätt

höga medelvärdet på denna indikator tyder på att samtliga skärgårdar lockar människor som vill förverkliga sig själva.

De andra tre faktorerna som kom högst upp bland flyttmotiven är "Fritidsysselsättning", "Flytta närmare släkt och vänner" samt "Serviceutbud". Av dessa kommer den första rätt nära mitten av skalan medan de två andra är betydligt lägre. Beträffande de betydande skillnaderna mellan områdena är flyttandet närmare släkt och vänner relativt högt för Åboland (2), något lägre för Åland (1,82) medan Stockholm är nästan ett halvt skalsteg lägre (1,58).

Ytterligare skillnader mellan områdena kommer fram då man granskar några andra av de flyttmotiv som kunde rangordnas i frågan. De två högsta svarsalternativen presenteras i Tabell 2.

Tabell 2. Flyttmotiv vid migration till skärgården. Vilka faktorer passar in på att du flyttade till skärgården? Svarsalternativ 4 och 5 (hade stor inverkan och hade väldigt stor inverkan) Skala 1-5 (N=269)

	Stockholm	Åland	Åboland
Byte av arbetsplats	12 %	24 %	15 %
Flyttade till hemkommun efter examen	1 %	5 %	12 %
Återvändande till hemorten	9 %	21 %	28 %
Flyttade ihop med partner	14 %	22 %	29 %
För barnens bästa	15 %	23 %	7 %

En trolig reaktion i samband med Figur 1 är om inte arbete spelar en avgörande roll när det gäller flytt till en annan ort. Denna faktor kommer fram i Tabell 2. Arbetsrelaterad flyttning är mest framträdande i Åland där en fjärdedel av respondenterna angett att det var en betydande orsak till flytten. De två andra skärgårdsområdena däremot ligger ungefär på samma nivå gällande denna orsak på 12 och 15 procent.

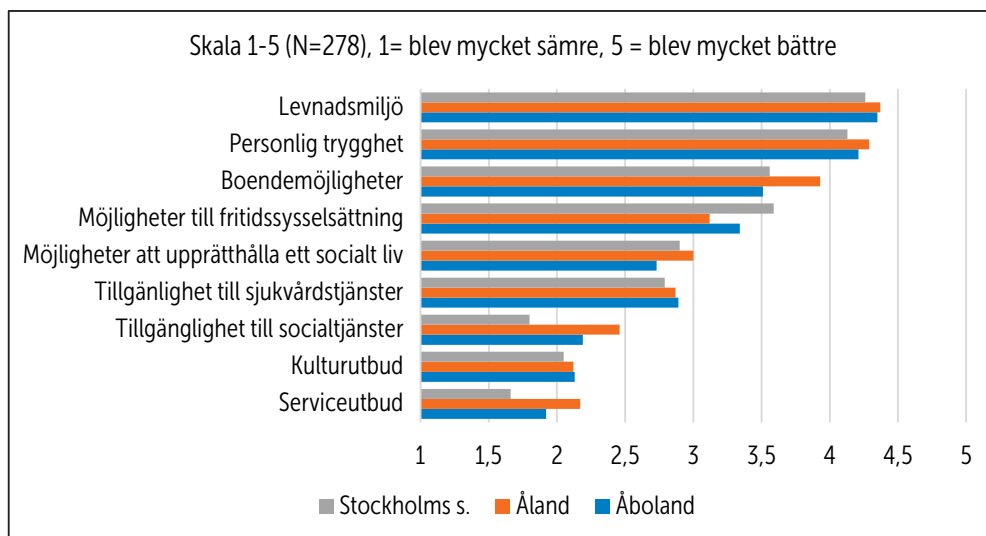
Åboland toppar däremot listan gällande dem som angett som viktiga orsaker att de flyttat till hemkommunen efter examen och återvändande till hemorten. Beträffande återflyttning till hemorten är nivån också hög i Åland medan enbart en tiondel av respondenterna angett detta som orsak i Stockholms skärgård. Att de flyttat ihop med partner är också en viktigare orsak till flytt i de finska skärgårdarna. Resultaten berättar för oss att det finns en starkare återflyttningstendens och släktkontinuitet i Åbolands och Ålands skärgårdar jämfört med Stockholms skärgård.

Nästan en fjärdedel av respondenterna i Åland har angett att de flyttat för barnens bästa. I Stockholms skärgård är denna något lägre på 15 procent, medan nivån bland åbolänningar är enbart 7 procent. I de öppna svaren syntes ingen skillnad mellan de olika områdena, i de svar där skärgården upplevdes som positiv för barn och familj nämndes det att skärgården är en "bra miljö för

barn och familj". I de öppna svaren lyfte endast en respondent fram negativa aspekter av skärgårdslivet i relation till barn; trafiken gör att det är otruggt att cykla "vilket gör våra barn väldigt isolerade då man ofta behöver ta sig några kilometer till en kompis".

4.1.1 Jämförelse med tidigare bostadsort och välkommandet av samhället

En annan viktig aspekt beträffande immigranterna är hur de upplever att skärgården är i jämförelse med deras tidigare bostadsort. Inflyttarna fick således jämföra den nya skärgårdsbostadsorten med den tidigare bostadsorten.

Figur 2. Förändring jämfört med tidigare bostadsort

I Figur 2 används en skala 1-5, där 1 betyder blev mycket sämre och 5 betyder blev mycket bättre. Mittenläget 3 betyder blev varken bättre eller sämre. På positiva sidan har vi "Levnadsmiljö", "Personlig trygghet", "Boendemöjligheter" och "Möjligheter till fritidssysselsättning". Av dessa toppas de tre första av Åland men skillnaden är markant endast beträffande boendemöjligheter där skillnaden är 0,4 till Åboland. Möjligheter till fritidssysselsättning däremot toppas av Stockholms skärgård och skillnaden till Åland är 0,4.

De övriga jämförelserna är alla på minussidan förutom "Möjligheter att upprätthålla ett socialt liv" som är högst bland med de åländska nyinflyttade mitt i skalan 3 och lägst i Åboland. "Tillgänglighet till sjukvårdstjänster" upplevs varit aningen bättre på den ort man flyttat ifrån medan "Tillgängligheten till socialtjänster" varierar kraftigt mellan områdena. De åländska nyinflyttade är avsevärt

nöjdare än de till Stockholms skärgård nyinflyttade (0,7). Även gällande jämförelse av serviceutbud är skillnaderna stora mellan Åland och Stockholm (0,5). Kulturutbudet upplevs vara ungefär lika mycket sämre för samtliga områden.

I de öppna svaren framkommer skärgårdsbornas bekymmer gällande tillgången till sjukvårdstjänster. *”Långa resor för att komma till vårdcentral, akutmottagning osv.”* gör att man känner sig otrygg.

Respondenterna i alla tre skärgårdar nämner också ofta i sina öppna svar att de dåliga kommunikationerna är en av de negativa aspekterna med boendet i skärgården. Det är *”dåliga kommunikationer med fastlandet”*, man måste *”passa färjtidtabellen”* och det finns *”till exempel inga bussturer på kvällarna”*.

Flytten till en ny ort kan föra med sig utmaningar till exempel beträffande hur man blir emottagen av samhället. En av frågorna berörde hur de nyinflyttade kände att de togs emot av lokalsamhället. Svaren presenteras i Tabell 3.

Tabell 3. Upplevelse av hur lokalsamhället tog emot dig när du flyttade till ön.

	Stockholm N=125	Åland N=66	Åboland N=64
Kände mig mycket välkommen, lätt att bli en del av samhället	56 %	56,1 %	59,4 %
Kände mig delvis välkommen, tog en tid att bli en del av samhället	39,2 %	37,9 %	40,6 %
Kände mig inte alls välkommen, har inte blivit en del av samhället	4,8 %	6,1 %	0 %

En majoritet av respondenterna upplevde att de blivit väl bemötta i samtliga områden. Ungefär två av fem kände sig delvis välkomna medan omkring en tjugondel för Stockholms och Ålands skärgårdars del svarat att de inte kände sig välkomna och att de inte känner att de blivit en del av samhället. Av respondenterna i Åbolands skärgård har ingen svarat att de kände sig ovälkomna.

Trots att ingen i Åbolands skärgård svarat att de hade känt sig ovälkomna fanns det ändå i de öppna svaren utsagor som tyder på att det inte är helt lätt att komma in i skärgårdssamhällen, i synnerhet som finskspråkig; *”områdets starka svenskspråkighet betyder att man som finskspråkig lätt blir utanför”* (*alueen vahva ruotsinkielisyys, kun itse on suomenkielinen, jää helposti ”ulkopuolelle”*).

SUMMERING AV KAPITEL 4.1

Skärgårdens natur anges som det viktigaste flyttmotivet för samtliga skärgårdsområden. Också bra boendemöjligheter lyfts fram framförallt i Stockholms och Ålands skärgårdar.

Sociala faktorer, så som återvändning till hemorten och flytt ihop med partnern, är viktiga flyttmotiv till de åländska och åboländska skärgårdarna medan mindre viktiga gällande Stockholms skärgård.

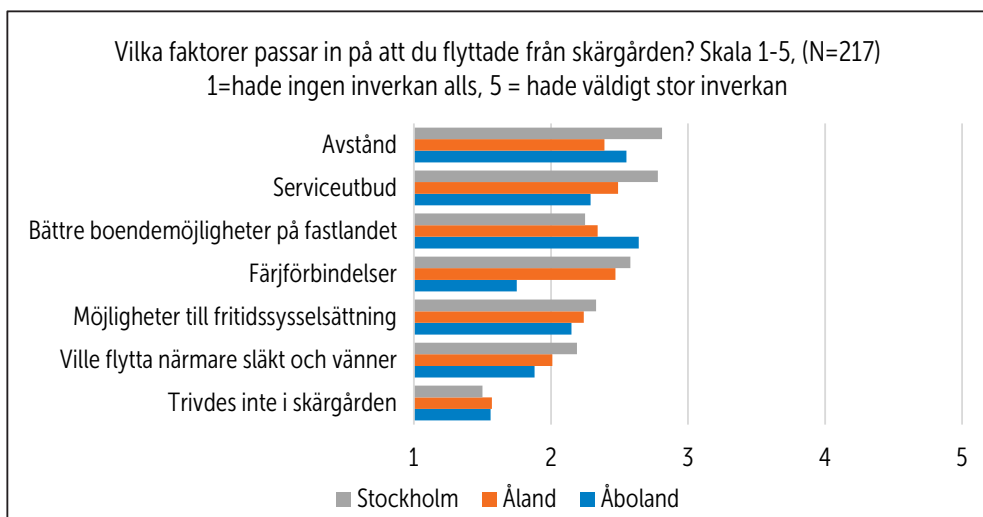
I samtliga områden upplevs levnadsmiljön och den personliga tryggheten vara betydligt bättre än på den ort man flyttat från.

Majoriteten av de inflyttade kände att det var lätt att bli del av lokalsamhället.

4.2 Utflyttarna

I detta kapitel ska vi granska svaren för de som flyttat från skärgården under de senaste tio åren. Centrala frågor är bland annat: Varför flyttade man ifrån skärgården? Vad är bättre/sämre jämfört med tidigare boplats? Hur upplever man att privata och offentliga tjänster fungerade i skärgården? Kan man tänka sig att flytta tillbaka till skärgården? Sammanlagt besvarade 217 före detta skärgårdsbor enkäten. Av dessa hade 33 bott i Stockholms skärgård, 80 i Ålands skärgård och 104 i Åbolands skärgård. Medelåldern bland respondenterna är 41 år, det vill säga avsevärt lägre än medeltalet bland alla respondenter som är 50 år.

Vi börjar genomgången med utflyttningsmotiv. I Figur 3 ser vi att ingen enskild orsak står ut gällande flyttmotiv från skärgården. Skillnaden till motsvarande fråga till inflyttarna är stor – här kommer ingen orsak över 3 på skalan 1–5, det vill säga hade en inverkan.

Figur 3. Utflyttningsmotiv

Utflyttarna från Stockholms skärgård svarar i hög grad att avstånd och serviceutbud, följt av färjeförbindelser är faktorer som påverkat deras beslut att flytta från skärgården. Boendemöjligheter, avstånd och serviceutbud är däremot de viktigaste orsaker som står ut för dem som flyttat från den åboländska skärgården. Färjeförbindelserna har betydligt mindre inverkan på bortflytt än i de två

andra områdena, skillnaden 0,8 till Stockholms skärgård. Det är aningen jämnare för dem som flyttat från den åländska skärgården men serviceutbud och färjeförbindelser och avstånd kommer alla aningen under 2,5. Den orsak som var lägst gällande emigranterna i varje område var "Trivdes inte i skärgården" som hamnar mellan hade ingen inverkan alls och hade en liten inverkan.

Tabell 4. Flyttmotiv. Vilka faktorer passar in på att du flyttade från skärgården? Svartalternativ 4 och 5 (hade stor inverkan och hade väldigt stor inverkan)

	Stockholm		Åland		Åboland	
Var arbetslös och fick arbete på annan ort	16,1 %	5 (N=31)	7,7 %	5 (72)	6,9 %	6 (87)
Byte av arbetsplats	20 %	6 (30)	24,7 %	18 (73)	20,2 %	18 (89)
Börja studier på annan ort	16,1 %	5 (31)	30,7 %	23 (75)	44,9 %	40 (89)
För barnens bästa	22,6 %	7 (31)	28,4 %	21 (74)	20,2 %	18 (89)

I Tabell 4 ser vi mer specifika orsaker och de två högsta svartalternativen, det vill säga 4 = hade en stor inverkan och 5 = hade en väldigt stor inverkan, får vi fram vissa skillnader. Från Stockholms skärgård flyttade en sjättedel av respondenterna för att de fick jobba på annan ort, medan andelen är betydligt lägre för Åland och Åboland. Byte av arbetsplats är en viktig orsak för en fjärdedel av åländska utflyttarna och en femtedel för de två andra områdena. I de öppna svaren syns det också att arbetsplatsen hade en stor inverkan på om man flyttade, det beskrevs som att det "blev för dåligt med jobb" eller att man flyttade för att ha "närmare till jobb" och för att "arbetsresan förkortades med 100 km per dag". Men det var inte bara den egna arbetsplatsen som avgjorde, utan också partnerns möjligheter till arbete påverkade i flera fall flyttbeslutet; "min man fick jobb på annan ort" eller "fruns arbetsplats flyttade till fastlandet".

Nästan hälften av respondenterna från Åboland angav att studier på annan ort var en stor orsak för flytten och också gällande Åland var detta en betydande orsak. Det här syntes också i den öppna svaren där många av de åboländska och åländska respondenterna påtalade att det inte är möjligt att bo och studera vidare i skärgården. En av de åländska respondenterna skriver att "Jag flyttade från skärgården när jag var 16 år och hade gått ut grundskolan. Detta är det enda alternativet ännu i denna dag då man måste bege sig till närmaste ort där det erbjuds studier på gymnasienivå". Samma motiveringar kommer också fram bland åboländska respondenter, en av dem skriver att "Jag skulle börja studera på annan ort eftersom yrkesskola/gymnasium inte finns i skärgården".

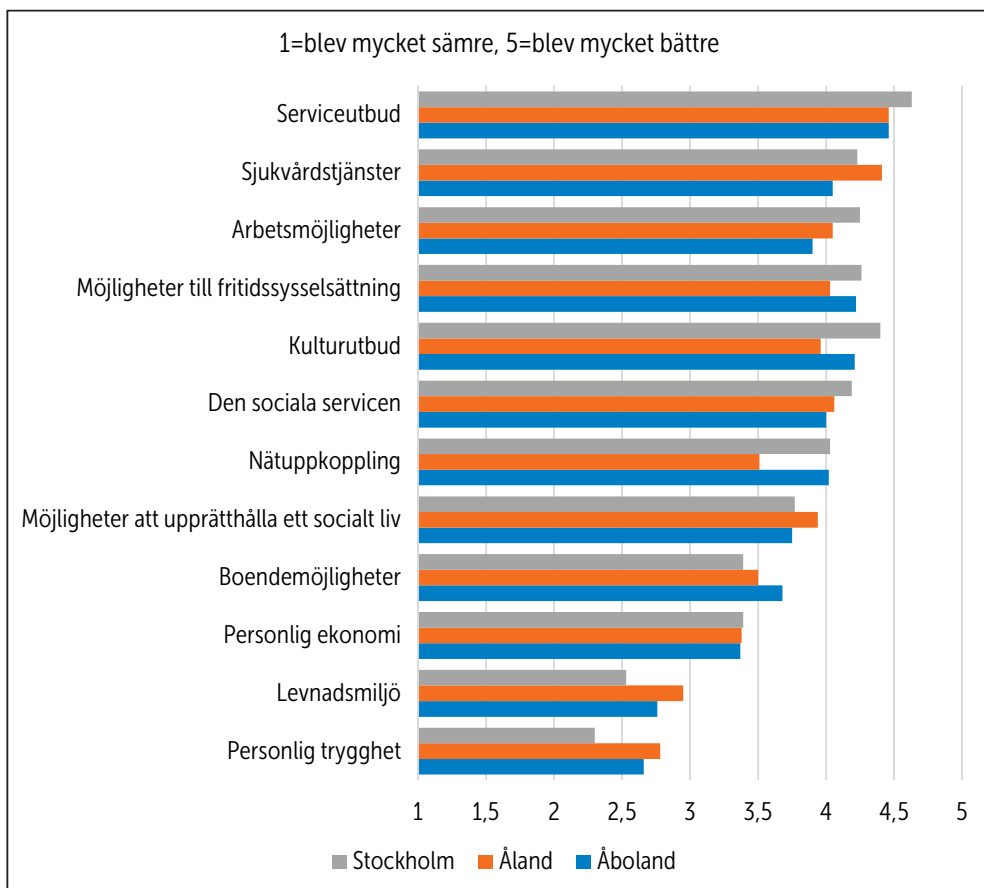
Intressant nog angav nästan en tredjedel av de åländska bortflyttarna att de flyttat för barnens bästa medan andelen i Stockholms och Åbolands skärgård var aningen lägre. Att det var bättre för barnen kan kanske åtminstone till en del förklaras med att möjligheterna till vidare utbildning är bättre på fastlandet eller på fasta

Åland än i skärgården. Men det kom också fram i de öppna svaren att det fanns specifika orsaker till att familjerna flyttade från skärgården; nämligen att barnen hade specialbehov som förutsatte en "skola med större specialpedagogiska resurser" (i dessa fall från Stockholms och Ålands skärgårdar). Beträffande inflyttarna var också andelen som flyttat till skärgården för barnens bästa högst för Åland.

Härnäst granskas på vilket sätt de tidigare skärgårdsborna upplever att saker förändrades på deras nya boendeort.

4.2.1 Jämförelse av hemorter och framtidsplaner

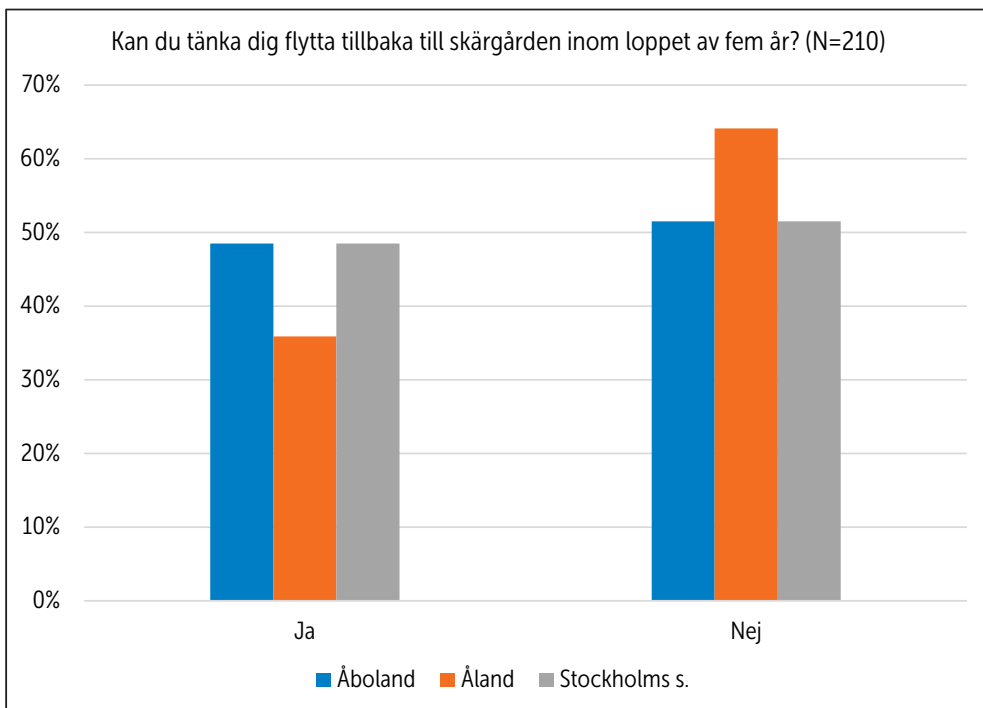
Utflyttarna fick jämföra sin tidigare skärgårdshemort med den ort de nu bor i. Resultaten visar att många aspekter upplevs vara bättre på den nya hemorten.

Figur 4. Förändring jämfört med tidigare bostadsort (N=208)

Som vi ser upplever respondenterna i allmänhet att de tillfrågade faktorerna förbättrats efter flytten från skärgården. Serviceutbud, sjukvårdstjänster, samt arbetsmöjligheter kommer högst upp på listan. Skillnaderna mellan områdena är i huvudsak rätt små. Bland före detta åländska skärgårdsbor klassas sjukvårdstjänsterna vara rätt mycket bättre på den nya orten medan kulturutbudet och nätkopplingen anses varit bättre jämfört med vad emigranterna i de två andra områdena tycker. Det som är under 3 på skalan, det vill säga blev varken sämre eller bättre, är levnadsmiljö och personlig trygghet. Här är det de som flyttat från Stockholms skärgård som bedömer att dessa blivit sämre än i de två andra områdena.

I Figur 5 ser vi närmare på utflyttarnas framtidsplaner. Något förvånande är att trots att de flesta tycker att mycket är bättre i den nya hemorten än i den gamla skärgårdsorten så kan nästan hälften tänka sig att flytta tillbaka under de följande fem åren.

Figur 5. Flytta tillbaka inom loppet av fem år

I Figur 5 ser vi fördelningen gällande frågan om man kan tänka sig flytta tillbaka till skärgården inom loppet av fem år. Nästan hälften av de åboländska och svenska bortflyttarna har svarat jakande på denna fråga medan andelen är betydligt lägre bland de åländska bortflyttarna.

Nedan presenteras några exempel på Ja och Nej-svarares motiveringar till varför eller under vilka omständigheter de kan tänka sig flytta tillbaka eller varför de inte tänker sig att de flyttar tillbaka. De som svarade att de kan tänka sig att flytta tillbaka till skärgården inom 5 år motiverade ofta sina svar med familjeskäl men det fanns också sådana som helt enkelt säger att de trivs bäst i skärgården, och därför kommer att flytta tillbaka. Många respondenter uttalade ändå villkor för att de skulle kunna tänka sig att flytta tillbaka. Det måste till exempel finnas möjligheter till arbete och kommunikationerna borde vara bättre.

Ja

- Kommer att flytta till skärgården när **barnen** flyttat hemifrån.
- Min tanke är att flytta tillbaka när jag jobbat några år och eventuellt börjar bli dags att bilda **familj** och trivs bättre ute "i skogen" än inne i städer.
- Har ärvt en tomt i min hemkommun, vill gärna bygga hus där om skola och dagis känns bra för framtida **barn**.
- Har **familj** och vänner kvar på ön, samt kommer **ärva** mark och byggnader.
- **Trivs** bäst där!
- Ska **flytta** tillbaks **så fort som möjligt** :)

Ja med reservation

- Flyttar direkt när jag hittar **arbete***
- Om jag fick ett bra **jobb** och kunde försörja mig skulle jag kunna tänka mig att flytta.
- Jag skulle kunna tänka mig det om det fanns lämpliga **jobb** där för mig och min partner. **Färjeförbindelser** och service skulle gärna också få bli bättre innan dess.
- Om **färjorna** hade bättre turfördelning på dygnet.
- Med **bättre båtförbindelser** och bättre sjukvård i skärgården (till exempel läkarbåtar).

Bland dem som svarade att de inte kan tänka sig att flytta tillbaka till skärgården inom 5 år fanns också familjeskäl som motivering. Bristen på arbete (som motsvarar den egna utbildningen) och motvilja till att pendla till arbetet var också motiveringar som kom fram hos dem som inte planerar att flytta tillbaka. Också möjligheten till ett större utbud av service och aktiviteter samt möjligheter till socialt liv lyftes fram som viktiga orsaker till att man inte är intresserad av att flytta tillbaka inom en nära framtid. Bristen på förmånligt

boende lyftes också som en faktor som utgör ett hinder för att bo i skärgården. Men bland de här respondenterna fanns det också sådana som nog planerar att flytta tillbaka till skärgården, men om mer än fem år, till exempel när de blir pensionerade.

Nej

- Vi har fem **barn** i åldern 6-12 år. De har en stor vänskapskrets här.
- Sambon jobbar i Mariehamn så blir **jobbigt att pendla** & jag jobbar på sjön så blir även där svårt att få det att fungera med små **barn** i familjen.
- För dåliga **trafikförbindelser**, dåligt med trygg inkomst och möjlighet att få ett **arbete**. Man får jobba billigt på många jobb för att klara sig.
- Nuvarande partner skulle ha svårt att **jobba** någonstans och **pendla** till och från ön
- Inte innan pensioneringen, vi är beroende av att båda har **arbete**.
- Jag vill bo i ett större samhälle med mera **möjligheter**. Kortare avstånd, mera **utbud** av allt, fritid, hälsovård, kultur mm. Vill kunna gå i butiken, utan att alla vet vem du är.
- Rikare **socialt liv** nu. Rikare **kulturutbud**.
- Jag älskar att bo på ö men har tyvärr **inte råd** att köpa hus där
- Min ambition är att flytta tillbaka senast när jag blir **pensionär**. Om det fanns **fiber** skulle jag eventuellt kunna flytta ut tidigare.
- Fungerar inte i nuvarande livssituation

SUMMERING AV KAPITEL 4.2

Ingen enskild orsak sticker ut bland flyttmotiven för dem som flyttat från skärgården. Vissa regionala skillnader finns och avstånden och serviceutbud klassas som viktiga flyttmotiv från Stockholms skärgård medan bättre boendemöjligheter framkommer som tydligaste flyttmotiv från Åbolands skärgård.

Studier på annan ort var viktiga flyttorsaker i de finländska skärgårdarna och arbetsrelaterad bortflytt var betydande i samtliga områden. Många uppgav också att de flyttat för barnens bästa.

De som flyttat från skärgården upplevde på det stora hela att bland annat bas-service, arbetsmöjligheter och fritidsverksamhet är bättre på den nya hemorten.

Nästan hälften av de tillfrågade i Stockholms och Åbolands skärgård kan tänka sig flytta tillbaka till skärgården inom loppet av fem år. Andelen var avsevärt lägre i de åländska skärgårdskommunerna.

4.3 Nuvarande skärgårdsbor

Denna grupp inkluderar alla nuvarande skärgårdsbor, det vill säga de som nyligen flyttat till skärgården och de som bott där en längre tid. Centrala frågor som ställts till denna grupp är: Varför bor man i skärgården? Hur upplever man att privata och offentliga tjänster fungerade i skärgården? Trivs man i skärgården? Varför, varför inte? Hur upplever man sina påverkningsmöjligheter? Tror man att man bor kvar i skärgården om 10 år?

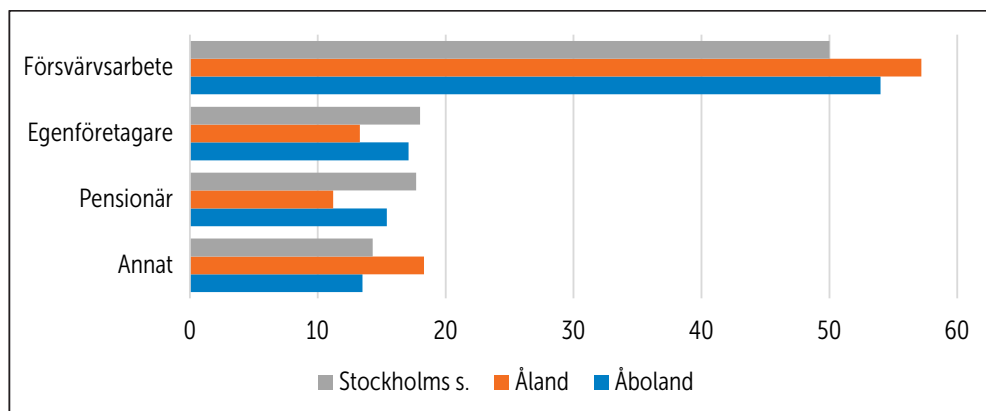
Vi börjar genomgången med att se på vem dessa nuvarande skärgårdsbor är och mer specifikt vilken anknytning de har till sin bostadsort.

Tabell 5. Anknytning till orten bland nuvarande skärgårdsbor (N=964), %

	Stockholms s.	Åland	Åboland
Född uppvuxen på orten, minst ena föräldern hemma här	21,5	41,5	46,5
Född uppvuxen på orten föräldrarna inflyttade	6,3	1,7	2,6
Annan släktanknytning	15,1	9,1	6,4
Partnern från orten	17,2	22,6	18,2
Ingen släktanknytning	39,9	25,1	26,3
Totalt	100 (331)	100 (287)	100 (346)

I Tabell 5 uppmärksammas vi om en stor skillnad mellan Stockholms skärgård och de finländska skärgårdarna. Medan ungefär 28 procent av de tillfrågade i Stockholms skärgård är födda eller uppvuxna där de nu bor är samma andel ca. 43 procent i Ålands skärgård och ca. 49 procent i Åbolands skärgård. Den höga andelen med minst ena föräldern från orten i de finländska skärgårdarna visar på den starka släktkontinuitet som finns. De som inte har någon släktanknytning är 40 procent i Stockholms skärgård och ungefär en fjärdedel i de två andra skärgårdsområdena.

Härnäst ser vi på sysselsättning bland de som besvarat enkäten.

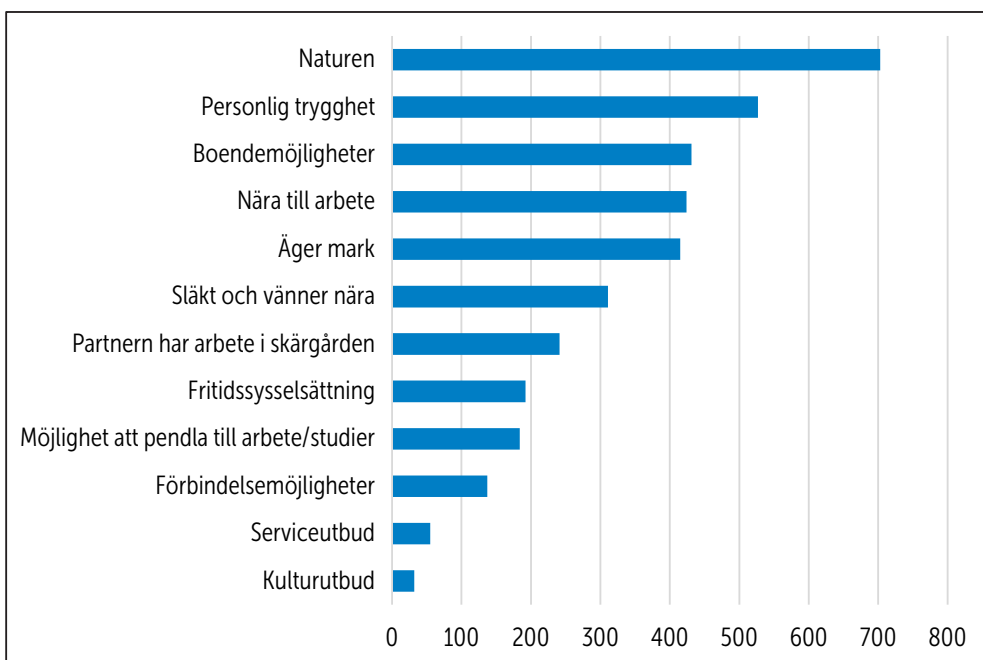

Figur 6. Sysselsättning bland skärgårdsbornas som besvarat på enkäten (% , N=963)

Ovan ser vi att en majoritet av respondenterna är förvärvsarbetande och mellan 15 och 18 procent är egenföretagare, pensionärer eller något annat. Något annat kan till exempel vara studerande, föräldraledig eller arbetslös.

4.3.1 Motiv, trivsel och upplevelser av hemorten

Låt oss nu granska vilka faktorer som upplevs som viktiga av dem som bor i skärgården. Nedan presenteras resultaten för frågor som berör varför man bor i skärgården, hur man trivs och om det finns skillnader i trivsel mellan olika människogrupper. I Figur 7 visas frekvenser för vilka faktorer respondenterna upplever att är viktiga för att de bor i skärgården.

Figur 7. Vilka faktorer inverkar på att du är fastboende i skärgården? (N=939)

Respondenterna hade möjlighet att kryssa in flera faktorer i denna fråga. Inte oväntat svarade de flesta att naturen var viktig. Till och med trefjärdedelar har svarat det. Strax över hälften har svarat att personlig trygghet är en viktig. Också boendemöjligheter, att arbete är närbeläget och att man äger mark har nästan hälften svarat att är viktigt. Ungefär en tredjedel har svarat att det är viktigt att ha släkt och vänner nära.

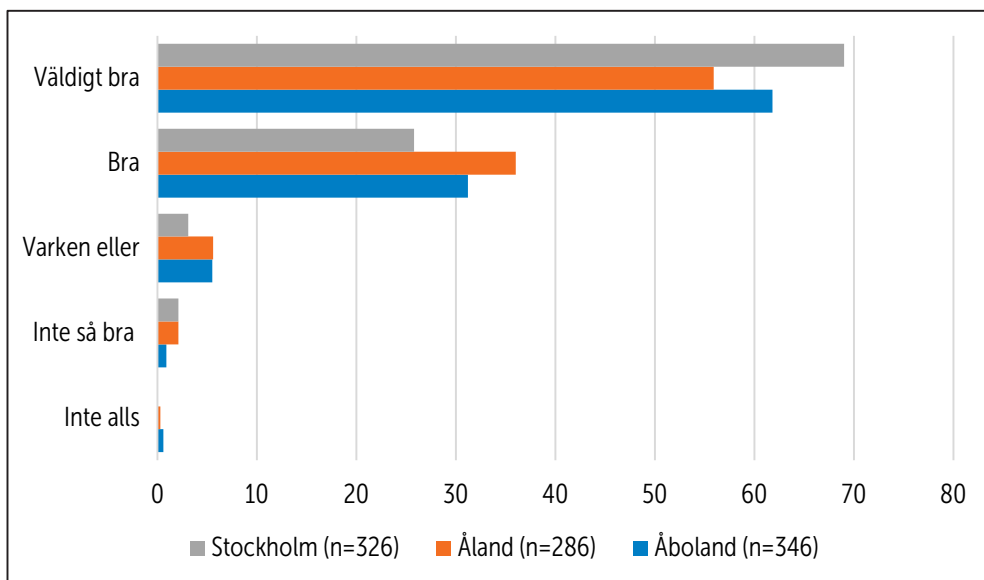
Hur viktig naturen är syns också i de öppna svaren. I många av svaren nämns naturen som en viktig orsak till att respondenterna trivs i skärgården.

De skriver att "Möjligheten att kunna komma ut i naturen" och "Att bo och leva mitt i naturen" eller helt enkelt "Naturen" gör att de trivs i skärgården.

Betydelsen av naturen och dess estetiska värden kommer också fram indirekt då respondenterna motiverat varför de trivs i skärgården. En av inflyttarna till den åboländska skärgården beskriver att hen njuter av att kunna promenera i skogen varje dag och "... se stjärnorna, andas frisk och ren luft ...".

Lugnet, tystnaden och tryggheten är andra faktorer som ofta lyfts fram i de öppna svaren. En av respondenterna från Stockholms skärgård säger att "Lugnet och tryggheten, de vackra utsikterna och miljöerna" är en viktig trivselfaktor. En åländsk respondent sammanfattar sin trivsel så här: "Lugn/Tempo växlingar som jag avgör själv, gemenskap/integritet, vänlighet. Som samhället i stort borde vara och har varit förr".

En annan fråga med en koppling till boendet i skärgården handlar om trivsel. Vi ställde frågan om hur man trivs på sin hemö, för att undvika eventuella andra tolkningsmöjligheter som till exempel hemort eller skärgårdssamhälle skulle fört med sig. Resultaten är glädjande – majoriteten av respondenterna trivs väldigt bra på sina hemöar.

Figur 8. Trivsel på hemö (%; N=958)

I Figur 8 kan man utläsa att skärgårdsborna i stort trivs bra på sina hemöar – ungefär tvåtredjedelar har svarat att de trivs väldigt bra och enbart två procentenheter som svarat att de trivs mindre bra eller inte alls. Det finns vissa regionala skillnader och den mest slående är att respondenterna i Stockholms skärgård

svarat det högsta möjliga svarsalternativet betydligt oftare än åbolänningarna och framförallt ålänningarna.

Utöver naturen, lugnet och tryggheten nämns i de öppna svaren många andra aspekter som bidrar till trivseln. Respondenterna uttryckte till exempel att "samhörighet, släkten och vänner" och känslan av "att ingå i ett sammanhang" var sådant som bidrog till trivseln.

Det kan vara av intresse att se på hur trivseln varierar mellan olika grupper av skärgårdsbefolkning. I Tabell 6 presenteras skillnader i trivsel mellan män och kvinnor.

Tabell 6. Trivsel på hemö bland kvinnor och män (% , N=953)

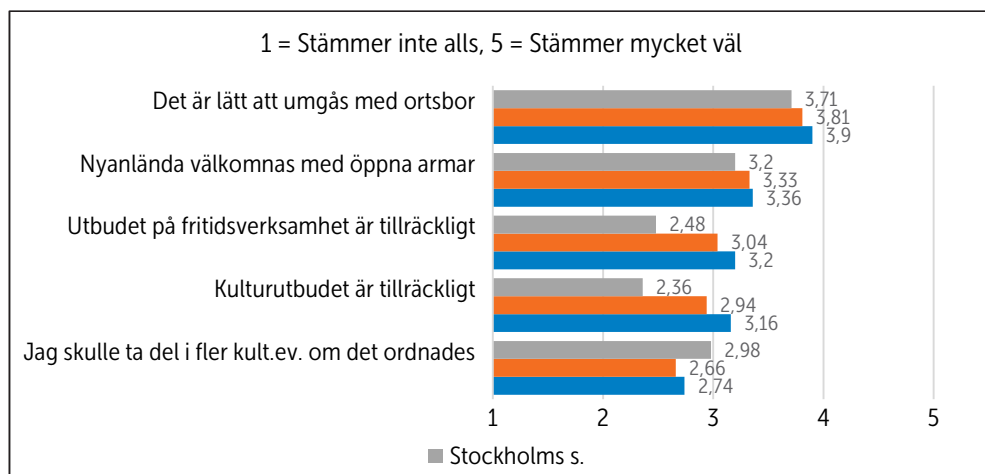
	Stockholm		Åland		Åboland		Totalt	
	Kvinnor (183)	Män (141)	Kvinnor (160)	Män (126)	Kvinnor (194)	Män (149)	Kvinnor (537)	Män (416)
Väldigt bra	72,7	64,5	55	57,1	64,4	58,4	64,4	60,1
Bra	21,3	31,2	36,9	34,9	29,9	32,9	29,1	32,9
Varken eller	3,3	2,8	5	6,3	5,2	6	4,5	5
Inte så bra	2,7	1,4	2,5	1,6	0,5	1,3	1,9	1,4
Inte alls	0	0	0,6	0	0	1,3	1	0,5
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100

Ser vi på trivseln ur ett könsperspektiv kan några saker utläsas. Till exempel är kvinnorna i Stockholms skärgård mest nöjda och nästan trefjärdedelar anger att de trivs väldigt bra. Motsvarande andelar är 64,4 procent för de åboländska kvinnorna och medan andelen är 55 procent för de åländska kvinnorna. De åländska kvinnorna har svarat i betydligt färre fall att de trivs väldigt bra, även om över hälften svarat så och andelen som svarat det näst högsta alternativet är högst bland denna grupp. Också männen i Stockholms skärgård trivs bäst men här är skillnaderna till de två övriga områdena inte lika stora som bland med kvinnorna. Motsvarande andelar för männen är 64,5 procent, 58,4 procent och 57,1 procent.

Ser man på ålder så är variationerna rätt små: över 50 åringarna anger 65 procent att de trivs väldigt bra, medan samma andel av 35-49-åringarna är 58 procent. Av 20-34-åringarna anger 60 procent att de trivs väldigt bra. Boendeform påverkar också trivsel i viss mån: 56 procent av dem som bor på hyra anger att de trivs väldigt bra medan andra boendeformer ger 64 procent.

4.3.2 Skärgårdsorten, fritidsverksamhet och påverkningsmöjligheter

Trivsel på sin hemort beror på många olika faktorer, inte minst på hur man upplever de andra som bor på orten och vilka fritidssysselsättningsmöjligheter som finns tillgängliga. I detta kapitel granskar vi enkätsvar om dessa samt om påverkningsmöjligheter.

Figur 9. Påståenden om skärgårdsorten (N=948)

En viktig faktor när det kommer till trivsel är hur man uppfattar de människor som bor på orten. En allmänt förekommande uppfattning är att skärgårdsbor är lätta att ha att göra med. Denna uppfattning får understöd i materialet då samtliga områden är nära stämmer väl, alltså fyra på skalan, beträffande påståendet om att det är lätt att umgås med Ortsbor. Också påståendet om att nyanlända välkomnas med öppna armar uppfattas stämma i viss mån (Figur 9).

I de öppna svaren kom det fram att det inte alltid är helt okomplicerat att bo i små samhällen där rykten sprider sig lätt, det finns *"allt för mycket avundsjuka och skitprat"* och *"konflikter grannar emellan"*. Några inflyttare har också skrivit att *"mentaliteten hos "äkta" öbor som är missunnsam"*, *"några ovänliga bybor"* och *"knäppa grannar"* påverkar trivseln negativt.

I Figur 9 ser vi tre påståenden om fritidssysselsättning. Anmärkningsvärd är den stora skillnaden mellan de svenska och finska skärgårdarna i påståendena om fritidsverksamhetens och kulturutbudets tillräcklighet. Respondenterna i den åboländska skärgården är aningen mera positiva än ålänningarna som är så gott som på mitten av skalan, det vill säga svaret har svarat stämmer i viss mån. De i Stockholms skärgård är däremot mer kritiska och bedömer att påståendena om fritidsverksamheten och kulturutbudet stämmer bara i liten utsträckning. Ser vi till sista påståendet ser vi att det finns ett samband med de

två föregående frågorna: respondenterna i Stockholms skärgård skulle i högre grad ta del av flera kulturevenemang om det ordnades.

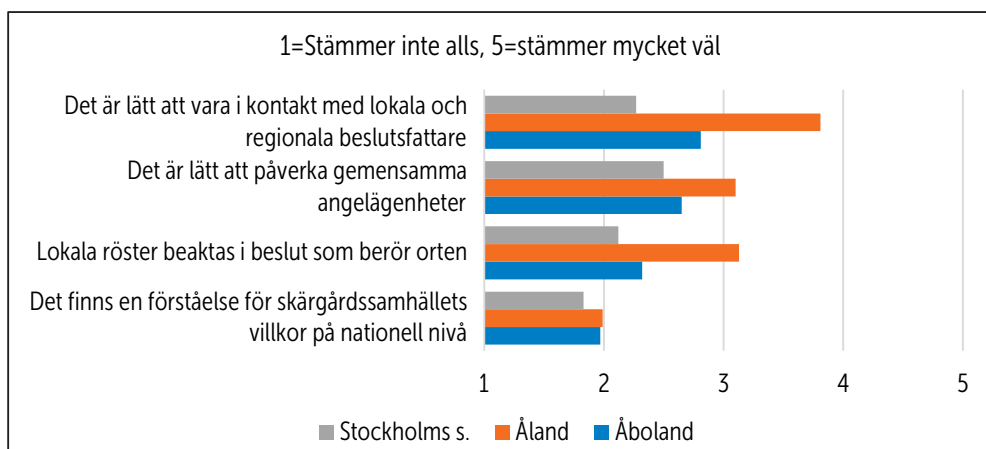
Föreningar är en viktig erbjödare av organiserad fritidsverksamhet och därför ställdes frågan om man deltar i föreningsbaserad verksamhet. Nedan är resultaten för de olika skärgårdsområdena.

Tabell 7. Deltagande i föreningsbaserad fritidsverksamhet (% , N=952)

	Ja, flera gånger i veckan	Ja, en gång i veckan	Ja, några gånger i månaden	Ja, ibland	Nej
Stockholm = 328	7,6 % 25	7,0 % 23	11 % 36	29,9 % 98	44,5 % 146
Åland = 280	6,4 % 18	7,9 % 22	11,4 % 32	38,6 % 108	35,7 % 100
Åboland = 344	13,4 % 46	8,7 % 30	11,3 % 39	27,9 % 96	38,7 % 133
	9,3 % 89	7,9 % 75	11,2 % 107	31,7 % 302	39,8 % 379

Flitigast deltar åbolänningar i föreningsverksamhet – 22 procent av de tillfrågade deltar varje vecka, medan motsvarande andel är 14,3 procent bland ålänningar och 14,6 procent bland de svenska skärgårdsborna. De som säger sig aldrig delta i föreningsbaserad verksamhet är flest i Stockholms skärgård och minst i Ålands skärgård. Jämför vi tabellens resultat med Figur 9 kan vi konstatera att bristen på fritidsverksamhet kan förklara den lägre andelen deltagande i fritidsverksamhet i Stockholm skärgård.

Låt oss nu se på hur man upplever påverkningsmöjligheterna i de olika skärgårdsområdena.

Figur 10. Påståenden om påverkningsmöjligheter (N=935)

Påverkningsmöjligheter är en annan sak som skiljer skärgårdarna åt och dessa återspeglar den administrativa indelningen i de olika områdena. De åländska skärgårdssamhällena är små och självständiga kommuner där de sociala banden är täta medan skärgårdssamhällena i de två övriga skärgårdsområdena är delar av större administrativa enheter med betydande fastlandsområden. Ser vi till de tre första påståendena upplever respondenterna i Stockholms skärgård att påverkningsmöjligheterna inte är så goda. Åbolänningarna bedömer att dessa är aningen bättre medan ålänningarna är rätt nöjda med sin nuvarande situation. Enligt resultaten upplevs närdemokratin fungera rätt bra i de åländska skärgårdskommunerna.

Det fjärde påståendet om att det finns en förståelse för skärgårdssamhällens förhållanden på nationell nivå stämmer däremot ungefär lika dåligt i samtliga områden. I enkäten frågades också vad som krävs för att hålla skärgården levande (för en utförligare beskrivning av detta se kapitel 4.4), och i svaren på den frågan lyfte respondenterna i samtliga områden fram detta. En respondent i Stockholm sade att det behövs *"En ökad förståelse hos styrande för förutsättningarna för boende i skärgården"* och en ålänning efterlyste *"större vilja från beslutsfattare att arbeta för skärgårdens utveckling"*. En av de åboländska respondenterna lyfte fram att beslutsfattarna inte har kunskap om skärgårdens förhållanden med sina långa avstånd och färjeförbindelser, och att de borde *"...uppleva och leva det innan de kan bestämma om "våra" saker och köra ner servicen. Så jag önskar att "herrarna" skulle komma hit på studiebesök för att själva se."* (*"...pitäisi kokea ja elää, ennenkuin voidaan "meidän" asioista päättää ja ajaa palveluita alas. Joten toivoisin "herroja" opiskelumatkalle tänne ihan itse katsomaan."*).

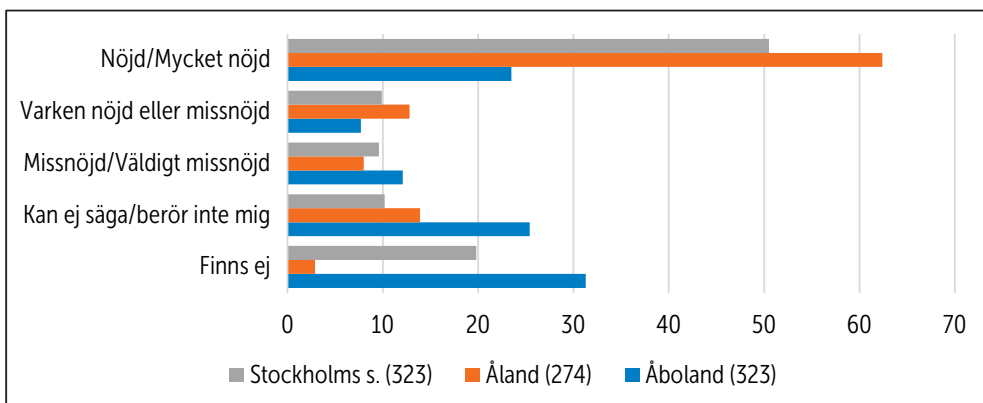
Också de som flyttat bort från samtliga skärgårdsområden lyfte fram att det saknas en förståelse för skärgårdssamhällets förhållanden. En av bortflyttarna från Stockholms skärgård efterlyste *"Större förstående för skärgårdens villkor från kommun, länsstyrelse, och på riksnivå."* I några av svaren från personer som flyttat bort från Åbolands skärgård kommer det fram att det upplevs som att man på centralorten dikterar hur det ska vara i skärgården utgående från sitt perspektiv. En av respondenterna säger till exempel att *"Centralorten kan inte bara ta över och tro de är centrum av hela världen."* Också bland före detta skärgårdsbor från Åland framkom kritik mot beslutsfattarna: *"Landskapet skall sluta dra in fördelar och bli mer insatta i verkligheten att bo i skärgården. Först då någon som vet hur det på riktigt fungerar sitter i ledningen kan det fungera som det ska."*

4.3.3 Kommunikationer, service och tjänster

En viktig förutsättning för ekonomisk och social skärgårdsutvecklingen är fungerande kommunikationer. I skärgården är färjetrafiken ett måste och för transport av både människor och gods. Under de senaste 20 åren har betydelsen

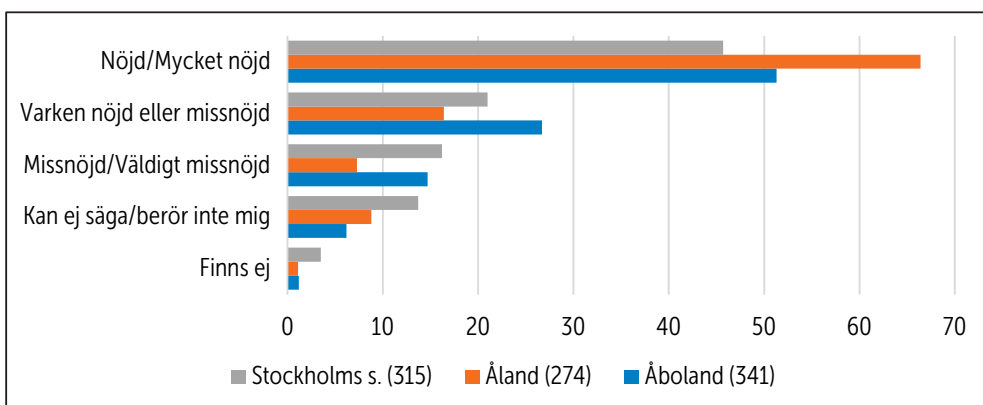
av internet som informations- och kommunikationskanal blivit en allt viktigare del av infrastrukturen. Det har också varit en utmaning att förse skärgården med fungerande nätförbindelser.

I frågeformuläret tillfrågades respondenterna hur nöjda de är med fasta och mobila nätförbindelser.

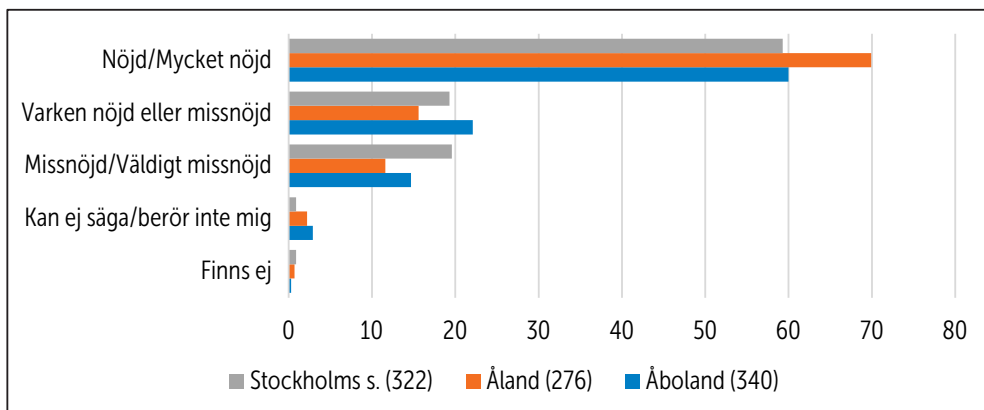
Figur 11. Upplevelse av fast bredband i skärgården (%; N=930)

I Figur 11 ser vi hur det fasta bredbandet upplevs i skärgården. Här ser vi stora skillnader områdena emellan och ålänningar och skärgårdsbornas i Stockholms skärgård är i stort sett nöjda med sina bredband. Däremot är bara en knapp fjärdedel av åbolänningarna som är nöjda med bredbandet medan t.o.m. en tredjedel rapporterar att de inte har tillgång till det. De missnöjdas andel är aningen högre i Åboland än i de övriga två områdena.

Figur 12. Upplevelse av trådlöst bredband i skärgården (%; N=930)

Figur 12 visar att det mobila eller trådlösa nätet upplevs fungera bättre i de finländska skärgårdarna än det fasta bredbandet och aningen sämre i Stockholm skärgård.

Figur 13. Upplevelse av mobiltelefonnät (%; N=938)

Också gällande upplevelse av mobiltelefonnät är ålänningarna nöjdst – 70 procent av dem är nöjda eller mycket nöjda med mobiltelefonnätet jämfört med ungefär 60 procent i de två andra områdena. En femtedel av respondenterna i Stockholms skärgård är missnöjda med mobiltelefonnätet (Figur 13).

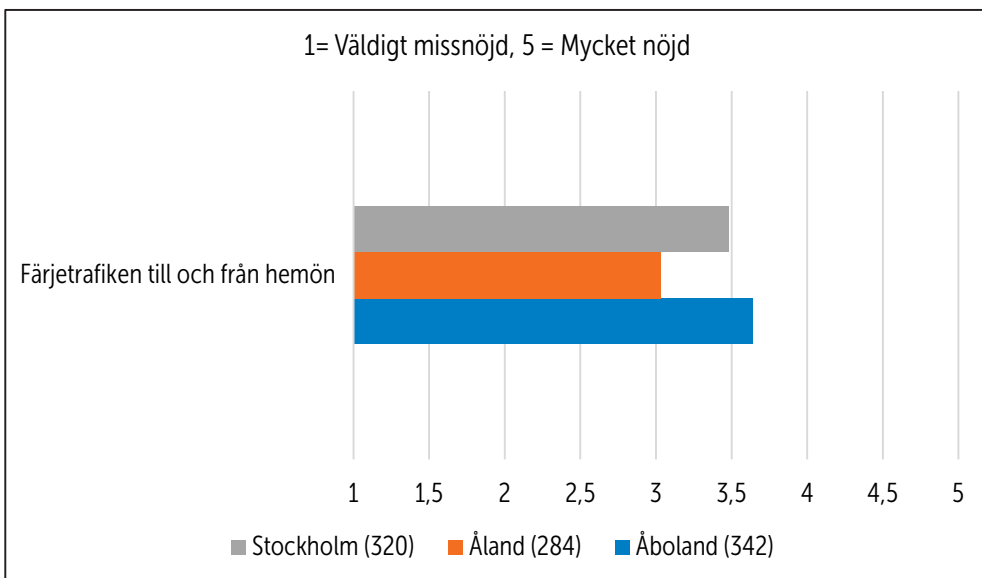
Informationsteknologin möjliggör bland annat distansarbetsmöjligheter. Att ha permanent hemmakontor eller att vid behov pendla till den egentliga arbetsplatsen är vardag för många yrkesgrupper. Distansarbete har ofta framlagts som en möjlighet för glesbygder att både bibehålla nuvarande befolkning och locka ny befolkning. I Tabell 8 ser vi hur distansarbete ser ut i skärgården.

Tabell 8. Distansarbete (N=786), %

	Stockholm	Åland	Åboland
Ja, flera gånger i veckan	13,8	6,9	8,2
Ja, flera gånger i månaden	11,6	6,9	7,5
Ja, högst en gång i månaden	4,4	4,8	4,6
Nej, men jag skulle ha möjlighet till det	15,6	13,4	9,6
Nej, jag har ingen möjlighet till det	54,5	68	70
N=786	n=275	n=231	n=280

I Stockholms skärgård jobbar t.o.m. 30 procent av de tillfrågade på distans, och ungefär en fjärdedel flera gånger per månad. Motsvarande andelar är 19 procent bland ålänningar och 20 bland åbolänningar. Majoriteten av de tillfrågade i samtliga områden rapporterar att de inte har möjlighet till det.

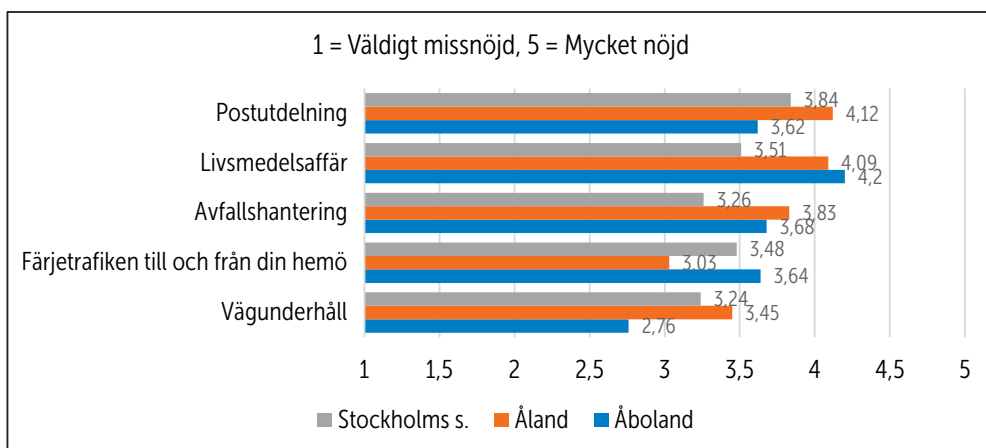
Färjorna är ett annat moment i skärgårdslivet som är viktigt för många, och inte minst dem som tar en färja regelbundet till exempel arbetet eller för att utnyttja tjänster på en annan ö eller fastlandet.

Figur 14. Nöjdhet med färjetrafiken till och från hemön? (N=946)

Belåtnast är åbolänningarna med färjetrafiken till och från hemön, följt av Stockholms skärgårdsbor. Ålänningarna har svarat att de varken är nöjda eller missnöjda (Figur 14).

Ser man till annan basservice som berör största delen av skärgårdsborna kan man säga att många är rätt nöjda som kan avläsas i Figur 15.

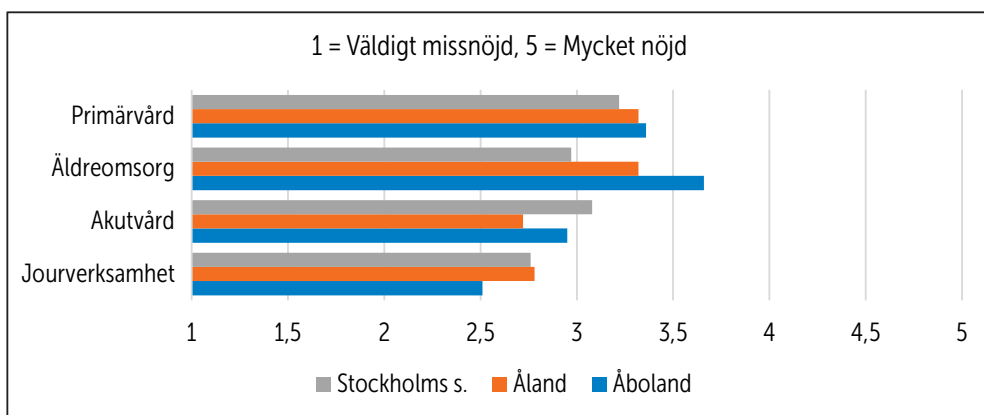

Figur 15. Hur nöjd är du med följande service? (N=959)

Som vi ser är skärgårdsborna i huvudsak rätt nöjda med servicen. Slår man ihop alla fem svar till ett nöjdhetsindex ser man att ålänningarna är nöjdast med 18,52

på en skala från 5 till 25, följt av Åboland med 17,9 och Stockholm med 17,33. Skillnaderna är små men inte försumbara. Högsta betyg i Stockholms skärgård får postutdelningen som följs av de jämnstarka livsmedelsaffärerna och färjetrafiken. I den åländska skärgården är man i synnerhet nöjd med postutdelningen och livsmedelsaffärerna. Högsta och lägsta betyg på skalan ges i Åboland: de åboländska livsmedelsaffärerna får mycket högt betyg medan man är aningen missnöjd med vägunderhållet.

Hälsovårdsservicen har på många håll i skärgårdarna försämrats under de senaste åren och resultaten nedan speglar denna utveckling i viss mån. Ändå verkar skärgårdsborna ganska neutrala till dagsläget inom hälsoservicen.

Figur 16. Hur nöjd är du med följande hälsovårdsservice? (N=952)

Primärvården och äldreomsorgen får i huvudsak bra betyg, medan akutvården och jourverksamheten i huvudsak hamnar på minussidan. Sämsta vitsord får jourverksamheten, men den är betydligt närmare det neutrala mittläget på skalan än tvåan som representerar missnöjd. Äldreomsorgen i Åboland får bäst vitsord av respondenterna (Figur 16).

I Tabell 9 har respondenterna fått rösta på olika förbättringsförslag till hälsovården i skärgården.

I Tabell 9 sammanställs svaren för hur skärgårdsborna skulle utveckla hälsovården. Respondenterna kunde välja upp till tre olika svar bland de sju färdiga svarsalternativen samt ett öppet svarsalternativ. Ser vi till svaren för Stockholms skärgårds del har knappt under hälften svarat att de gärna skulle se en utökad ambulerande jour i skärgården och nästan lika många ser hembesök som en bra utvecklingsmöjlighet. För en utökad jour och ökade e-tjänster har ungefär en fjärdedel tagit ställning. I Åland får utökad jour över tvåtredjedelar av svaren. Likaså är utökad jour det populäraste svarsalternativet bland med skärgårdsborna i Åboland där hälften angivit detta svar. Noteringsvärt är att på andra plats

i de finska skärgårdarna, med ungefär en tredjedel av svaren, är utökningen av e-tjänster. Totalt sett minst stöd får privata hälsoföretag – i Åland är stödet mycket lågt – och informationstillfällena om e-tjänster. Bland de fritt formulerade svaren finns en uppsjö av förbättringsförslag, allt från att låta sådana som deltar i arbetslivet gå före i jouten.

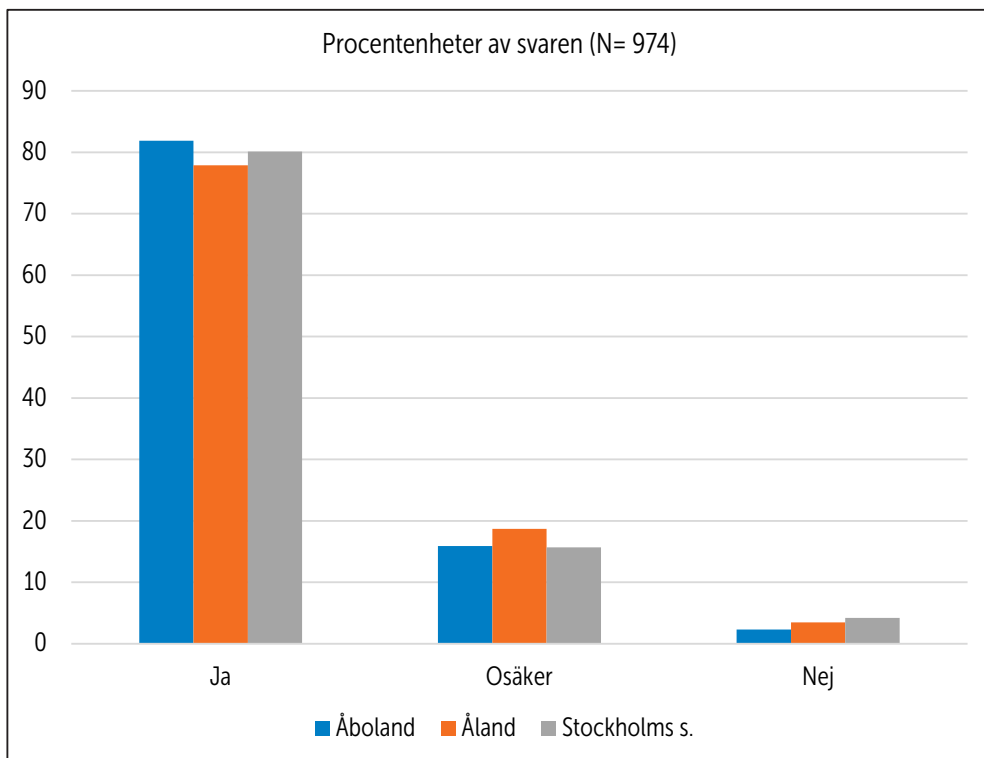
Tabell 9. Hur förbättra hälsovården på din skärgårdsort (3 möjliga svar)

	Utökad jour	Jour närmare hem	Öka e-tjänster	Ambulerande jour	Hembesök	Informations-tillfälle om e-tjänster	Privata hälsoföretag	Något annat
Stockholm N=291	79 (27,1%)	75 (25,8%)	79 (27,1%)	133 (45,7%)	127 (43,6%)	24 (8,2%)	34 (11,7%)	32 (11,0%)
Åland N=262	183 (69,8%)	36 (13,7%)	84 (32,1%)	77 (29,4%)	52 (19,8%)	32 (12,2%)	17 (6,5%)	29 (11,1%)
Åboland N=335	148 (50,9%)	116 (34,6%)	128 (38,2%)	113 (33,7%)	79 (23,6%)	40 (11,9%)	37 (11,0%)	46 (13,7%)
Totalt N=888	410 (46,2%)	227 (25,6%)	291 (32,8%)	323 (36,4%)	258 (29,0)	96 (10,8%)	88 (9,9%)	107 (12,0%)

I Tabell 9 sammanställs svaren för hur skärgårdsborna skulle utveckla hälsovården. Respondenterna kunde välja upp till tre olika svar bland de sju färdiga svarsalternativen samt ett öppet svarsalternativ. Ser vi till svaren för Stockholms skärgårdsdel har knappt under hälften svarat att de gärna skulle se en utökad ambulerande jour i skärgården och nästan lika många ser hembesök som en bra utvecklingsmöjlighet. För en utökad jour och ökade e-tjänster har ungefär en fjärdedel tagit ställning. I Åland får utökad jour över tvåtredjedelar av svaren. Likaså är utökad jour det populäraste svarsalternativet bland med skärgårdsborna i Åboland där hälften angivit detta svar. Noteringsvärt är att på andra plats i de finska skärgårdarna, med ungefär en tredjedel av svaren, är utökningen av e-tjänster. Totalt sett minst stöd får privata hälsoföretag – i Åland är stödet mycket lågt – och informationstillfällena om e-tjänster. Bland de fritt formulerade svaren finns en uppsjö av förbättringsförslag, allt från att låta sådana som deltar i arbetslivet gå före i jouten.

4.3.4 Framtidsplaner

Respondenterna tillfrågades om de tror att de bor kvar i skärgården om tio år. Glädjande många svarande jakande på denna fråga som framgår nedan i Figur 17.

Figur 17. Tror du att du kommer bo kvar i skärgården i om 10 år?

Runt omkring fyra femtedelar av respondenterna svarade att de tänker bo kvar i skärgården om tio år. De osäkras andel är mellan 16 och 19 procent medan mellan 2 och 4 procent inte tror de bor kvar i skärgården om tio år.

Ser man på skillnader i svaren mellan olika grupper kan man säga att det finns en tydlig skillnad mellan dem som äger sitt boende och dem som är hyresgäster. I Stockholms skärgård är andelen som tror sig bo kvar i skärgården om tio år 83 procent, medan 69 procent av hyresgästerna har svarat jakande på frågan. I Åland är andelen 85 procent kontra 45 procent. I Åboland 86 procent kontra 68 procent.

Ålder är också en viktig faktor och äldre människor är mer benägna att de tänker bo kvar om tio år. Över 60 åringar svarar att de tänker bo kvar i skärgården i 84 procent av fallen i Stockholms skärgård, 77 procent i Ålands skärgård och 85 procent i Åbolands skärgård. Den lägre andelen bland ålänningarna kan kanske förklaras med oro för den egna hälsan och avstånd till hälsoservice och andra nödvändiga, stödjande tjänster. Motsvarande andelar bland 20- till 24-åringar är 67 procent, 67 procent och 73 procent.

Släktanknytning spelar också i här och de som är födda och/eller uppvuxna på orten anger i högre grad än andra att de tänker bo kvar. Dessa andelar är

mellan 85 procent (Stockholm) och 87 procent (Åland). Lägst är andelen bland dem som inte har en släktanknytning i Ålands skärgård, det vill säga 63 procent, medan den i Åboland är 78 och 77 i Stockholms skärgård.

Slutligen spelar barn också en roll i att förklara framtidsplanerna, men svaren är inte lika entydiga som i de tre tidigare fallen. För Åboland och Åland är det 89 procent respektive 88 procent av dem som bor i barnhushåll som tänker bo kvar i skärgården, medan andelen i Stockholms skärgård är 76 procent. Däremot är de som bor i barnfria hushåll i Stockholms skärgård mer benägna att tro att de bor kvar i skärgården med 81 procent, jämfört med 73 procent i Åland och 79 procent i Åboland.

Nedan presenteras några exempel på Ja-, Osäkra- och Nej-svarares motiveringar till sina uttalanden om de kommer att bo kvar eller inte.

Några typiska motiveringar till Ja-svar:

- **Familjeföretaget** och **hemmet** håller mig här. (Perheyritys ja koti pitää täällä).
- Äger **mark** här och har alla **släktingar** här.
- Huset, **arbetsplatsen**, får inte min man att flytta. (Talo, työpaikka, en saa miestäni muuttamaan).
- Har byggt upp mitt liv och min **gård** här. Skulle jag vara yngre skulle jag flytta på grund av alla försämringar. Men snart **pensionär** och räknar med att stanna här i lugn och ro.
- Så länge jag har ett bra **arbete** och **färjorna** kör så hålls jag här.
- Jag **trivs** här och **familjen** också. **Jobbet** funkade och det kommer möjligheter att jobba lokalt också vartefter. Naturen och vattnet!
- **Barnen** är nu i dagisåldern och vi ser gärna att de får växa upp på orten

Några typiska motiveringar för osäkra-svar:

- Jag vill det och det är det vi satsar på, men man vet aldrig hur det blir för vår dotter och med **skola**. Idag är hon enda fastboende barnet. **Flyttar** fler barnfamiljer ut så stannar vi garanterat!
- The lack of **job** opportunities and lack of **social** life in the island
- Måste få mera **jobb** här ute. Orkar inte **pendla**.
- Dåliga **kommunikationer** med fastlandet. Inget **kulturutbud**. Inget **café**.
- Har bostad på annat håll, som passar bättre när jag blir till åren kommen
- Kommunen gör inget för att det ska **bli lätt att bo** på öarna. Man **tar bort** återvinningstationer, rustar inte badplatser mm. Man bryr sig bara om stadskärnan.

Några typiska motiveringar för Nej-svar:

- Nej men när jag blir **pensionär** kan jag tänka mig att bo där, men inte nu med tanke på jobbet och de **sociala** aspekterna samt bristande **kulturellt** liv
- Står inte ut när **samhället dör** ut.
- Vill vara närmare **barn** och **föräldrar** och övriga släktingar.
- Det är allmänt för **svårt** att bo i skärgården.
- **Äldreomsorgen.**
- För **dyrt**.
- Kommer söka **jobb** på fastlandet och kommer därför inte kunna bo kvar.
- P.g.a. dåliga **förbindelser.**

SUMMERING AV KAPITEL 4.3

En majoritet av respondenterna i Ålands och Åbolands skärgård har en släktanknytning till sin nuvarande skärgårdsort och en stor del av dessa är uppvuxna på orten. 40 procent av de som bor i Stockholms skärgård angav att de inte har någon släktanknytning.

Naturen, personlig trygghet, boendemöjligheter, närhet till arbete och markägande är viktiga faktorer i att förklara varför man bor i skärgården.

Trivselen på hemön är hög i alla områden. Bäst trivs de kvinnor som är bosatta i Stockholm skärgård.

Påverkningsmöjligheterna upplevs vara bäst i de Åländska skärgårdskommunerna.

Överlag är man nöjd med servicen i skärgårdarna. Ålänningarna är nöjdst. T.o.m. 80 procent av de tillfrågade avser bo kvar i skärgården om tio år.

4.4 Hur ska skärgården hållas levande

De nuvarande och före detta skärgårdsborna fick också svara på en öppen fråga om vad de anser att krävs för att hålla skärgården levande. I alla skärgårdsområden lyftes samma saker fram, och de viktigaste faktorerna för en levande skärgård är **förbindelser och kommunikationer, möjlighet att försörja sig, service och boende.**

“Kommunikation är a och o, ordna! Då löser allt sig o skärgården kommer att blomma upp.” Fungerade förbindelser och kommunikationer var ord som

återkom i cirka en tredjedel av de öppna svaren. Flera nämnde bara att det behövs fungerande förbindelser för att skärgården ska hållas levande. Fungerande förbindelser kan ändå betyda många olika saker. För det första nämnde flera respondenter att färje- eller förbindelsbåtstrafiken är central för skärgårdens befolkning. En av respondenterna konkretiserade detta genom att säga *"Bättre förbindelser... Bättre/ kortare färjetrafik med tätare turer eller åtminstone att vi får behålla det vi har utan nedskärningar (som skett, år efter år)"*.

"BYGG BROAR!!! Utan dem kommer skärgården att dö ut, hur mycket vi än gör enkäter, projekt osv, så flyttar företagen bort närmare fastlandet för lönsamheten är för dålig i skärgården." Fast vägförbindelse mellan skärgården och fastlandet i form av broar och tunnlar var också alternativ som föreslogs för att förbättra kommunikationerna. Broalternativet fördes fram främst av åbolänningar som gärna skulle se att man byggde en bro mellan Pargas och Nagu. Tunnel önskades främst av några åländska respondenter och i synnerhet sågs möjligheten att *"Bygga tunnel till Föglö från fasta Åland!"* som ett alternativ som kunde förbättra förbindelserna och förkorta restiderna.

"Jag skulle gärna åka buss om den gick lite oftare". Allmänna kommunikationer i form av bussförbindelse är också en aspekt som lyftes fram i svaren. För att man ska kunna bo och verka i skärgården bör *"buss- färjeförbindelserna passa ihop"* (*"bussi- ja lauttayhtyksien pitää stemmata toisiinsa"*) till exempel så att barnen kan ta sig till skolor och de vuxna till jobb. Det efterlystes också bussturer kvällstid så att man *"också tillgodoser en livsstil som inte bygger på nio-till-fem-jobb fem dagar i veckan"*.

"Nätförbindelserna måste utvecklas, nu "pätkir" och laddar det ofta och länge". Kommunikationer handlar också om tillgång till fungerande nätförbindelser. En av de åländska respondenterna konstaterade att det skulle behövas en *"Makalös internetförbindelse, inga avbrott som förekommer hela tiden med fibernätsinternetförbindelse"*.

"Det behövs arbetsplatser för att hålla liv i skärgården". För att kunna bo och leva i skärgården bör man ha möjlighet att försörja sig konstaterar många. I flera av svaren ges det också konkreta förslag på hur man kunde se till att det finns arbetsplatser i skärgården. Ett förslag är att skapa *"Mera arbetsplatser, typ små industrier som lätt kan transportera sina produkter till fastlandet"*. Andra lyfter fram att man genom att bibehålla befintlig service, både offentlig och privat, kan bidra till att det finns arbetsmöjligheter; *"bevara skolor, utveckla hälsovårdstjänster = jobb på orten"*.

Företagandet ses av många som en möjlighet för att försörja sig i skärgården. Flera respondenter efterlyser också åtgärder för att underlätta företagande. Några föreslår att stöd till företagare i skärgården skulle bidra till att det finns mera arbetsmöjligheter, till exempel kunde arbetsplatser och företag i skärgården *"få en annan status eller möjligtvis skattesänkningar för att de verkar för en"*

levande skärgård som lockbete för att etablera sig i skärgården". Några respondenter anser också att man kunde underlätta företagande genom och skapa nya arbetsmöjligheter till exempel genom att "erbjuda attraktiva office utrymmen för företagare och distansarbetare".

Alla arbetsplatser behöver inte heller nödvändigtvis finnas på en centralort (som i Pargas). En del arbetsplatser är inte platsbundna, utan kan utlokaliseras. Vissa offentliga tjänster kunde bra skötas från skärgården. Några åländska respondenter föreslår att "till exempel kan landskapet bidra med arbete genom att utlokalisera tjänster. Till exempel bokningssystemet för färjorna." I och med dagens möjligheter med olika digitala lösningar kan man sköta mycket på distans, men det lyftes fram att då måste internetförbindelserna vara pålitliga så att man har verkliga förutsättningar för att arbeta på distans.

Fungerande förbindelser (färjor, förbindelsefartyg, bussar) har också betydelse för att befolkningen i skärgården ska kunna arbeta. En av de åboländska respondenterna påpekar att "Eftersom det inte finns tillräckligt med arbetsplatser ute i skärgården bör förbindelserna vara tryggade".

"Grundförutsättningarna måste finnas, till exempel hälso- och sjukvård, barnomsorg, skola, äldrevård, vettig trafik, livsmedelsbutik, bank, post. (Posten har försvunnit. Även en bank har försvunnit.)" För att man ska kunna bo i skärgården så behöver basservicen fungera konstaterar många respondenter. Basservice handlar i svaren både om offentlig service, som hälsovård, äldreomsorg, bildning, och om mataffär och post. All service behöver inte nödvändigtvis finnas på den egna ön, men ändå i skärgården. Dessutom kan man använda den moderna tekniken för att erbjuda service. En respondent från Stockholms skärgård konstaterar att man "kan vara kreativ och lösa saker på nya sätt, samarbeta över gränser". Och en annan påpekar att det är viktigt att "offentlig service är tillgänglig även för oss som bor långt ifrån kommuncentra. Antingen med "mobila kontor" som kan besöka oss på öarna eller via nätet".

"Inflyttning behövs, det kräver bostäder".

I många av svaren lyftes boende fram som en viktig förutsättning för skärgårdens livskraft. Två huvudteman steg fram gällande boendet. För det första ansåg många respondenter att det behövs hyresbostäder i skärgården. En del av dem motiverade detta med att det finns för få bostäder för dem som vill pröva på att bo i skärgården. Man ansåg också att det skulle få unga och barnfamiljer att bosätta sig i skärgården om det skulle finnas "boende till ett rimligt pris" ("kohtuuhintaista asumista"). Ett förslag för att åtgärda detta är att bygga mera kommunala bostäder eller hyresrätter. För det andra efterlystes bättre möjligheter att köpa mark och fastigheter, smidigare planläggning och att det skulle vara lättare att få bygglov. "Byggregleringen bör vara mindre restriktiv för att tillåta mer utveckling. Det går inte att bara bevara för då dör allt ut och blir museum om ens det."

"Utan barnfamiljer klarar vi oss inte som ett samhälle". ("Ilman lapsiperheitä emme pärjää yhteisönä"). Avslutningsvis kan man säga att vikten av att barnfamiljer flyttar ut till, eller väljer att stanna kvar i, skärgården lyftes fram i en stor del av svaren. Barn, ungdomar och familjer sågs som skärgårdens framtid. *"Barnfamiljer måste ha möjlighet att bo här på ett förnuftigt sätt, dvs. det behövs daghem, skola, fritidssysselsättning, osv. och arbetsplatser för föräldrarna" ("Lapsiperheillä täytyy olla mahdollisuus asua täällä järkevästi eli tarvitaan päiväkodit, koulut, harrastusmahdollisuuksia yms. ja vanhemmille työpaikat").*

SUMMERING AV KAPITEL 4.4

Fyra faktorer; fungerande förbindelser och kommunikationer, möjlighet att försörja sig, tillgång till service och boende, steg fram som avgörande för att hålla skärgården levande.

Fungerande färje- och kollektivtrafikförbindelser ses som avgörande för att hålla skärgården levande.

Genom att upprätthålla befintlig service bibehålls arbetsplatser och utlokalisering av tjänster kan skapa nya arbetsplatser. Åtgärder för att underlätta företagande kunde också bidra till nya arbetsmöjligheter.

Basservice är en förutsättning för att man ska kunna bo i skärgården.

Bostadssituation behöver förbättras. Det behövs både mera hyresbostäder, och det borde vara lättare att köpa mark och få bygglov.

5. Registerdata Åboland – Åland

Materialet i detta kapitel består av befolkningsregisterdata för Åbolands och Ålands skärgård. Stockholms skärgård finns inte med på grund av svårigheter med att sammanställa ett motsvarande material från svensk befolkningsregisterdata.

Tittar vi på den sammanlagda mängden som bott i de intressanta områdena under åren 2005–2015 så ser det ut som följande: Den sammanlagda mängden människor i åldern 20–65 år som varit skrivna i Åbolands skärgård är 3 185 varav 1 669 är män och 1 516 är kvinnor. I Ålands skärgård är den totala undersökningspopulationen 2 131 individer varav 1 142 är män och 989 kvinnor.

5.1 Ålder och könsfördelning

Tanken med denna rapport är att kartlägga levnadsvillkoren och migration i skärgården. Könsfördelningen är en viktig aspekt i denna ekvation och vi presenterar därför läget i olika delar av den åboländska och den åländska skärgården. Uppdelningen sker enligt nuvarande kommungränser i det åländska fallet och enligt gamla kommungränser i fallet Nagu och Korpo, medan Houtskär och Iniö sammanslagits och likaså Kasnäs och Högsåra, samt Hitis och Rosala. Som jämförelse år har valts åren 2005 och 2015. Tabell 10 visar hur invånarantalet utvecklats från 2005 till 2015.

Andelen 20- till 65-åringar har sjunkit i samtliga områden och sammanlagt bor 475 (14 %) färre i åldersgruppen i området. Det vore ändå förhastat att dra slutsatsen att detta beror enbart på utflyttning – många som passade i åldersgruppen 2005 är över 65 år 2015, men de har inte ersatts av varken nya inflyttare eller av sådana som var under 20 år 2005. Medelåldern i samtliga kommuner är mellan 44,8 och 49 år 2015 och det är enbart i Vårdö som det skett en förnying från 2005. I de flesta fallen är medianen (Md), det vill säga den mittersta åldern, högre än medelvärdet; detta innebär att största delen av observationerna

finns på övre sidan av medelvärdet. Hursomhelst talar siffrorna sitt om trenden i skärgården. Den största minskningen har skett i Kökar, Hitis-Rosala och Kasnäs-Högsåra-Vänoxa. De procentuellt minsta skillnaderna i åldersgruppen ser vi i Kumlinge, Vårdö och Brändö.

Tabell 10. Invånarantalen i skärgården 20–65-åringar åren 2005 och 2015

Skärgårdsområde	2005	medelålder (Md)	2015	medelålder (Md)	Skillnaden i antal
Nagu	861	45,7 (48)	793	47,9 (50)	-68 (7,8 %)
Korpo	531	46,7 (49)	443	48,2 (51)	-88 (16,6 %)
Houtskär-Iniö	540	45,5 (48)	388	47,2 (50)	-52 (9,6 %)
Vårdö	223	46,1 (47)	214	44,8 (47)	-9 (4,0 %)
Föglö	338	45,3 (47)	289	46,3 (48)	-49 (14,5 %)
Sottunga	65	46,3 (48)	55	49,0 (55)	-10 (15,4)
Kökar	170	46,4 (45,5)	124	47,6 (49)	-46 (27,1 %)
Kumlinge	178	44,8 (47)	174	46,5 (50,5)	-4 (2,2 %)
Brändö	290	46,9 (48)	277	47,7 (51)	-13 (4,5 %)
Kasnäs-Högsåra-Vänoxa	76	46,5 (50)	61	48,2 (48)	-15 (19,7 %)
Hitis-Rosala	129	46,9 (50)	90	48,6 (50)	-29 (22,5 %)
Totalt	3383	46,0 (48)	2908	47,4 (50)	-475 (14,0 %)

Könsfördelningen mellan områdena kan också uppfattas som viktig i demografiskt avseende. Den könsobalans som är typisk för periferin, det vill säga att det finns fler män än kvinnor, stämmer också för skärgården (Tabell 11).

Tabell 11. Könsfördelning i skärgården bland 20–65-åringar åren 2005 och 2015

	Kvinnor 2005	Män 2005	Kvinnor 2015	Män 2015
Nagu	427 (49,6 %)	434 (50,4 %)	392 (49,4 %)	401 (50,6 %)
Korpo	236 (46,0 %)	277 (54,0 %)	218 (49,2 %)	225 (50,8 %)
Houtskär-Iniö	237 (43,9 %)	303 (56,1 %)	178 (45,9 %)	210 (54,1 %)
Vårdö	112 (49,8 %)	111 (50,2 %)	105 (49,1 %)	109 (50,9 %)
Föglö	146 (43,2 %)	192 (56,8 %)	140 (48,4 %)	149 (51,6 %)
Sottunga	30 (46,2 %)	35 (53,8 %)	25 (45,5 %)	30 (54,5 %)
Kökar	81 (47,6 %)	89 (52,4 %)	60 (48,4 %)	64 (51,6 %)
Kumlinge	80 (44,9 %)	98 (55,1 %)	74 (42,5 %)	100 (57,5 %)
Brändö	133 (45,9 %)	157 (54,1 %)	131 (47,3 %)	146 (52,7 %)
Kasnäs-Högsåra-Vänoxa	37 (48,7 %)	39 (51,3 %)	31 (50,8 %)	30 (49,2 %)
Hitis-Rosala	56 (43,4 %)	73 (56,6 %)	34 (37,8 %)	56 (62,2 %)
Totalt	1575 (46,6 %)	1808 (53,4 %)	1388 (47,7 %)	1520 (52,3 %)

Tabell 11 ger en tydlig bild om könsfördelningen i skärgården bland 20 till 65 åringar. Den visar att kvinnorna är underrepresenterade i alla områden

förutom Kasnäs-Högsåra-Vänoxa. I tio av elva områden är år 2015 männen i majoritet och störst är könsobalansen i Hitis-Rosala, Kumlinge och Sottunga. Områdena med den jämnaste fördelningen är Kasnäs-Högsåra-Vänoxa, Nagu, Korpo och Vårdö. Det är något jämnare mellan könen 2015 än 2005 om vi ser på utvecklingen i de åboländska och åländska skärgårdarna: 2005 var 46,6 % kvinnor medan 2015 är de 47,7 %. En möjlig tolkning av tabellen är att de områden som är närmast fastlandet eller Fasta-Åland lyckas med en jämnare könsfördelning.

En annan intressant aspekt vad gäller demografiska variabler är åldersfördelningen i områdena. Här ska läsaren hålla i minnet att datamängden innehåller uppgifter om individer i åldern 20–65 och således kommer inte uppgifterna att stämma för hela den populationen som bor i skärgården. Förövrigt används här samma uppdelning i kommuner som i föregående tabeller.

Tabell 12. Åldersfördelningen skärgården utgående från kön, medelålder.

	Kvinnor 2005	Män 2005	Kvinnor 2015	Män 2015
Nagu	45,2	46,3	47,2	48,6
Korpo	47,1	46,3	49,1	47,3
Houtskär-Iniö	45	46	48,1	46,4
Vårdö	45,6	46,6	45,4	44,2
Föglö	44,9	45,6	47,1	45,5
Sottunga	44,7	47,6	50,4	47,8
Kökar	45,6	47,2	47,4	47,7
Kumlinge	45,7	43,9	48,7	44,9
Brändö	46,1	47,6	48,2	47,3
Kasnäs-Högsåra-Vänoxa	49	44,2	47,7	48,6
Hitis-Rosala	45,6	47,9	49,1	48,4
Totalt	45,7	46,3	47,8	47

Medelåldern i alla områden är högre än 42,5 år som är den teoretiska medelåldern vid jämn åldersfördelning i åldersgruppen. Ändå är medelåldern inte särskilt hög utan under 50 år i majoriteten av grupperna. Enbart i Sottunga är männens medelålder över 50 år. De områden där medelåldern är lägst är Vårdö och Föglö, men skillnaderna till de övriga områdena är inte stora.

5.2 Språk och kön

Det är intressant att se vilka språkförhållandena är mellan dem som är bofasta i skärgården och dem som antingen flyttat in eller ut ur skärgården. Båda skär-

gårdsområdena är som känt mycket svenskspråkiga och Åland i ännu högre grad än Åbolands skärgård. Det förvånar kanske inte direkt att det bland de bofasta finns en högre andel svenskspråkiga än bland dem som bott i skärgården en kortare tid. Även könsskillnaderna kan tänkas intressera då det är möjligt att det skett förändringar under observationsperioden. I Tabell 13 är kolumnerna svenskspråkiga kvinnor och män, finskspråkiga kvinnor och män och annanspråkiga kvinnor och män.

Tabell 13. Språkförhållandena 2005 och 2015 i Ålandsskärgård

	Sve. Kvinnor	Sve. Män	Fin. K.	Fin. M.	And. K.	And. M.	Totalt
2005	489 (38,7)	624 (49,4)	65 (5,1)	29 (2,2)	28 (2,2)	29 (2,2)	1264
2015	425 (37,5)	500 (44,1)	59 (5,2)	47 (4,1)	51 (4,5)	51 (4,5)	1133
Förändring	-64 (13,1)	-124 (19,9)	-6 (9,2)	+18 (62,1)	+23 (82,1)	+22 (75,9)	-131 (10,3)

I Tabell 13 ser vi hur språkgrupperna förändrats i Ålandsskärgård mellan 2005 och 2015. På de två första raderna står antalet med ifrågavarande registerspråk för respektive kön i parentes är den procentuella andelen av hela gruppen. Sista raden visar den förändring som skett mellan de två tidpunkterna i antal och i procentenheter. Den grupp som tydligast gått ner är svenskspråkiga män. Då de 2005 stod för nästan hälften av alla invånare har deras andel sjunkit med 5,3 procentenheter år 2015. Svenskspråkiga kvinnor har också minskat rejält. Svenskspråkiga har minskat från 88,1 % av alla invånare år 2005 till 81,6 % år 2015. Andelen finskspråkiga kvinnor har också minskat i jämförelse med föregående tidpunkt. Finskspråkiga män samt annanspråkiga har alla ökat kraftigt.

Tabell 14. Språkförhållandena 2005 och 2015 i Åbolandsskärgård

	Sve. Kvinnor	Sve. Män	Fin. K.	Fin. M.	And. K.	And. M.	Totalt
2005	675 (31,9)	870 (41,1)	306 (14,4)	247 (11,7)	12 (0,6)	9 (0,4)	2119
2015	542 (30,5)	683 (38,5)	272 (15,3)	208 (11,7)	39 (2,2)	31 (1,7)	1775
Förändring	-133 (19,7)	-187 (21,5)	-34 (11,1)	-39 (15,8)	+27 (225)	+22 (244,4)	-344 (14,2)

I Åboland har svenskspråkiga män och kvinnor också minskat dramatiskt om man ser på förändringssiffrorna. Andelen av den totala befolkningen har däremot minskat bara några procentenheter vilket beror på att minskningen skett även hos finskspråkiga. Andelen annan språkiga har däremot ökat kraftigt från de anspråkslösa siffrorna år 2005. Ändå är andelen annan språkiga under hälften jämfört med Ålandsskärgård. Också avfolkningstrenden har varit mer påtaglig i Åboland än på Åland, 14,2 % respektive 10,3 %.

5.3 In- och utflyttarna

Den sammanlagda mängden inflyttningar till skärgården mellan åren 2006 och 2015 är 1 745. Förhållandet mellan könen är ganska jämnt med 856 män och något fler kvinnor 889. Ser man närmare på skillnaden mellan de två skärgårdsområdena kan man se att Åbolands skärgård lockat något mera kvinnor än män, 493 respektive 456 (52%), medan fördelningen är jämnare på Åland 396 respektive 400.

Antalet utflyttade, det vill säga sådana som flyttat utanför skärgårdsområdet helt och hållet, mellan åren 2006–2015 är 1 310. Detta är avsevärt lägre än inflyttarna vilket är rätt så tankeväckande eftersom trenden uppfattas ofta som den motsatta. Av de utflyttade är 682 män och 628 kvinnor. De områden som förlorat mest kvinnor i förhållande till män är Brändö, Korpo, Houtskär-Iniö och Nagu. Motsatta trenden är starkast i Kasnäs, Högsåra och Vänoxa där andelen kvinnor som flyttat bort är enbart 34,6 procent.

5.3.1 Språkförhållanden in och utflyttarna

Tabell 15. Inflyttarnas och utflyttarnas språk, Åland 2006–2015

	Sve. Kvinnor	Sve. Män	Fin. K.	Fin. M.	And. K.	And. M.	Totalt
inflyttare	241	255	76	64	79	81	796
utflyttade	179	210	50	33	35	33	540

Resultaten förvånar en aning – kan det stämma att antalet inflyttare är större än antalet utflyttare? I denna ålderskategori det vill säga 20–65-åringar verkar det så ja. På det stora hela är bilden mer nyanserad. Antalet 65-åringar i materialet är dubbelt om inte tredubbelt högre än 20-åringar, vilket visar att trenden är en föråldrande befolkning. Skillnaden mellan inflyttade och utflyttade är störst bland annanspråkiga i förhållandet 2,6 för männen och 2,3 för kvinnorna inflyttad per en utflyttad. Motsvarande koefficient för finskspråkiga män är 2, finskspråkiga kvinnor 1,5, svenskspråkiga män 1,2 och svenskspråkiga kvinnor 1,3. Den totala migrationskoefficienten är 1,5 (Tabell 15).

Tabell 16. Inflyttarnas språk, Åboland 2006–2015

	Sve. Kvinnor	Sve. Män	Fin. K.	Fin. M.	And. K.	And. M.	Totalt
inflyttare	203	208	244	207	46	41	949
utflyttade	180	227	171	167	13	12	770

I Åboland är andelen finskspråkiga in- och utflyttare avsevärt högre än på Åland. Däremot är de vars registerspråk är annat än finska och svenska färre. En annan stor skillnad är att det är fler svenskspråkiga män som flyttat ut än som flyttat in till skärgården. Migrationskoefficienterna för annanspråkiga är 3,4 för män och 3,5 för kvinnor. För finskspråkiga är koefficienten 1,2 för männen och 1,4. För svenskspråkiga män är koefficienten 0,8 och kvinnorna 1,1. Den totala migrationskoefficienten är 1,2 för Åbolands skärgård (Tabell 16).

Tabell 17. Medelåldern för migranterna till Åland

	Sve. Kvinnor	Sve. Män	Fin. K.	Fin. M.	And. K.	And. M.	Totalt
medelålder	38,2	40,4	46,6	47,3	33,7	34,6	39,6

I Tabell 17 ser vi medelåldern för dem som flyttat till den åländska skärgården. Indelningen är i svensk-, finsk, och annanspråkiga kvinnor och män. Intressant nog ser vi skillnader mellan de olika språkgrupperna medan skillnaderna mellan könen i samma åldersgrupp är jämnare. De äldsta inflyttarna är finskspråkiga följt av svenskspråkiga och yngst med femårs marginal är annanspråkiga (Tabell 17).

Tabell 18. Medelåldern för migranterna till Åboland

	Sve. Kvinnor	Sve. Män	Fin. K.	Fin. M.	And. K.	And. M.	Totalt
medelålder	39,1	40,5	44,7	46,1	39	36,6	42,3

För Åboland ser medelåldersfördelningen liknande ut som i Åland: de finskspråkiga är äldst följda av svenskspråkiga och annanspråkiga. Skillnaden mellan svensk- och annanspråkiga är däremot mindre och kvinnorna har samma medelålder vid 39 års ålder (Tabell 18).

5.3.2 Socioekonomisk ställning

I Tabell 19 ser vi den socioekonomiska fördelningen av utflyttare från Ålands och Åbolands skärgårdar för både män och kvinnor.

I båda områdena är fördelningen för de största utflyttningsgrupperna för kvinnor och män lika: för kvinnor är största utflyttningsgruppen lägre tjänstemän följt av arbetstagare och för män är största utflyttningsgruppen arbetstagare följt av övretjänstemän. En större andel åbolänningar som flyttat är studerande, men det kan hända att ålänningarna i mindre grad låter hemkommun ändras i befolkningsdatasystemet när det flyttar för att studera på annan ort (Tabell 19).

Tabell 19. Socioekonomisk ställning bland utflyttare från Ålands och Åbolands skärgårdar

	Kvinnor Åland	Män Åland	Kvinnor Åboland	Män Åboland
Företagare	21 (8,0)	19 (6,9)	20 (5,5)	35 (8,6)
Övre tjänstemän	46 (17,4)	54 (19,6)	58 (15,9)	65 (16,0)
Lägre tjänstemän	86 (32,6)	43 (15,6)	107 (27,4)	58 (14,3)
Arbetstagare	57 (21,6)	93 (33,7)	68 (18,7)	106 (26,1)
Studerande	15 (5,7)	8 (2,9)	43 (11,8)	32 (7,9)
Pensionärer	15 (5,7)	17 (6,2)	27 (7,4)	30 (7,4)
Övriga	12 (4,5)	15 (5,4)	30 (8,2)	51 (12,6)
Okänd	12 (4,5)	27 (9,8)	11 (3,0)	29 (7,1)
Totalt	264 (100)	276 (100)	364 (100)	406 (100)

Härnäst granskas socioekonomisk ställning på motsvarande sätt bland inflyttarna i Tabell 20.

Tabell 20. Socioekonomisk ställning bland inflyttare till Ålands och Åbolands skärgårdar

	Kvinnor Åland	Män Åland	Kvinnor Åboland	Män Åboland
Företagare	32 (8,9)	31 (8,2)	33 (7,4)	53 (12,6)
Övre tjänstemän	60 (16,7)	66 (17,7)	49 (11,1)	56 (13,3)
Lägre tjänstemän	104 (29)	44 (11,8)	119 (26,9)	56 (13,3)
Arbetstagare	75 (20,9)	116 (31,1)	66 (14,9)	111 (26,4)
Studerande	13 (3,6)	11 (2,9)	28 (6,3)	17 (4,0)
Pensionärer	21 (5,8)	39 (10,5)	59 (13,3)	46 (10,9)
Övriga	21 (5,8)	21 (5,6)	60 (13,5)	59 (14,0)
Okänd	33 (9,2)	45 (12,1)	29 (6,5)	23 (5,5)
Totalt	359 (100)	377 (100)	443 (100)	421 (100)

I Tabell 20 ser vi socioekonomisk status bland inflyttarna till skärgården. Här är det också lägre tjänstemän som är största gruppen bland kvinnorna och arbetstagarna som är största gruppen bland männen. I Åboland är grupperna övriga, lägre tjänstemän, övre tjänstemän och företagare ungefär lika stora för männens del. För inflyttarmännen i Åland är övre tjänstemän näst störst.

5.3.3 Migrationsorter vid flytt till och från skärgården

I Tabell 21 ser vi från vilka finska kommuner migranterna har flyttat till skärgården. Det är de fyra största kommunerna som uppgifterna gäller.

Tabell 21. Migrationskommuner vid flytt till Åbolands- och Ålandsskärgrård (2006–2015)

Skärgrådsområde	1 plats	2 plats	3 plats	4 plats
Nagu	Åbo 64 kvinnor 62 män	Pargas S 38k 42m	Esbo 12k 13m	Helsingfors 11k 13m
Korpo	Åbo 32k 33m	Pargas S 18k 25m	Helsingfors 17k 13m	S:t Karins 6k 5m
Houtskär-Iniö	Åbo 10k 13m	Pargas S 6k 4m	Helsingfors 7	Pargas innan 2008 6
Vårdö	Mariehamn 10k 19m	Pargas S 10k 9m	Åbo 4k 3m	Finström 8k 5m
Föglö	Mariehamn 25k 16m	Pargas S 15k 11m	Jomala 10k 9m	Kimitoöns K 9k 5m
Sottunga	Mariehamn 7k 6m	Pargas S 6	Åbo 4	Joutseno 3 Somero 3
Kökar	Mariehamn 7k 13m	Pargas S 6k 6m	Finström 3k 3m	Kimitoöns K 5
Kumlinge	Mariehamn 8k 4m	Pargas S 6k 6m	Borgnäs 4	Kyrkslätt 4
Brändö	Mariehamn 12k 19m	Pargas S 12k 9m	Åbo 6k 11m	Helsingfors 3k 9m
Kasnäs-Högsåra- Vänöxa	Pargas S 4k 5m	Åbo 6	Kimitoöns K 4	-
Hitis-Rosala	Esbo 5	Hangö 5	Kimitoöns K 5	Helsingfors 4, Åbo 4

k = kvinnor, m = män

De största migrationskommunerna är i allmänhet de närmaste städerna – i Åbolands skärgrård Åbo och Pargas och Mariehamn i Ålands skärgrård. I övrigt är det också närbelägna kommuner som inflyttningen skett ifrån.

Tabell 22. Migrationskommuner vid flytt från Åbolands- och Ålandsskärgrård (2006–2015)

Skärgrådsområde	1 plats	2 plats	3 plats	4 plats
Nagu	Åbo 33 kvinnor 53 män	Pargas S 36k 39m	S: Karins 10k 12m	Pargas innan 2008 9k 7m
Korpo	Åbo 22k 32m	Pargas S 14k 20m	Helsingfors 5k 11m	Raseborg 5k 3m
Houtskär-Iniö	Åbo 16k 19m	Pargas S 7k 12m	Mariehamn 4k 6m	Esbo 6k 3m
Vårdö	Mariehamn 23k 13m	Saltvik 4k 5m	Finström 4k 5m	-
Föglö	Mariehamn 29k 35m	Jomala 10k 7m	Lemland 3k 6m	Finström 5
Sottunga	Mariehamn 9k 3m	-	-	-
Kökar	Mariehamn 11k 26m	Lemland 3k 5m	-	-
Kumlinge	Mariehamn 10k 15m	Finström 6	Helsingfors 5	Hammarland 4
Brändö	Mariehamn 25k 23m	Åbo 3k 6m	Saltvik 3k 5m	Helsingfors 7 Jomala 7
Kasnäs-Högsåra- Vänöxa	Kimitoöns K 4k 3m	Åbo 5	-	-
Hitis-Rosala	Åbo 7k 6m	Kimitoöns K 6k 4m	Helsingfors 7	-

k = kvinnor, m = män

I Tabell 22 ovan är det de finska utflyttningskommuner som listas. Kvinnor och män anges skilt förutom där frekvensen är under tre då sammanlagda antalet

rapporteras. Då den sammanlagda frekvensen är under tre uppges inga uppgifter. De stora städerna i närheten av skärgårdskommunen får mest inflyttning medan också andra tvåspråkiga kommuner och städer figurerar på listan. Uppgifterna gäller enbart finska kommuner och de svenska kommunerna vart det också migrerar skärgårdsbor finns inte tillgängliga i materialet.

5.3.4 Återflyttare

Återflyttning är ett viktigt fenomen med tanke på migration. Speciellt för unga är det vanligt att man förkovrar sig på en annan ort genom studier eller arbetspraktik eller så att säga provar sina vingar annanstans och att man efter en tid flyttar tillbaka till hemorten. I Tabell 23 framgår antalet återflyttare samt deras andel av alla inflyttare.

Tabell 23. Återflyttare av samtliga inflyttare 2005–2015 Åland och Åboland

Skärgårdsområde	Återflyttare K (% av samtliga inflyttade kvinnor)		Återflyttare M (% av samtliga inflyttade män)		Återflyttare	Alla inflyttare
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män		
Brändö	18 (19 %)	95	13 (12%)	108	31 (15 %)	203
Föglö	16 (15 %)	110	17 (18 %)	94	33 (16 %)	204
Houtskär	6 (15 %)	41	6 (17 %)	36	12 (16 %)	77
Injö	under 3	30	3 (13 %)	24	-	54
Korpo	20 (15 %)	136	24 (18 %)	134	44 (16 %)	270
Kumlinge	7 (16 %)	43	9 (21 %)	42	16 (19 %)	85
Kökar	7 (13 %)	53	10 (17 %)	59	17 (15 %)	112
Nagu	37 (16 %)	230	35 (16 %)	225	72 (16 %)	455
Sottunga	7 (27 %)	26	under 3	22	-	48
Vårdö	8 (12 %)	69	13 (17 %)	75	21 (15 %)	144
	128 (~15 %)	833	132 (~16 %)	819	-	1652

Med återflyttning avses här att flytta tillbaka till den kommun eller före detta kommun som man har som födelskommun. Andelen återflyttare av alla inflyttare är mellan 12 och 27 procent men i medeltal ungefär 15–16 procent. Detta betyder att på det stora hela är en av sex eller sju inflyttare i skärgården återflyttare.

5.3.5 Hemma i skärgården

Ett annat intressant förhållande är andelen skärgårdsfödda i skärgårdarna och hur det utvecklats över åren. I Tabell 24 ser vi andelen kvinnor och män som

är hemma i skärgården i förhållande till den totala skärgårdspopulationen för åren 2005 och 2015.

Tabell 24. Födda i skärgården som är bosatta i Åbolands och Ålands skärgårdar (inkluderande Hitis)

	Kvinnor Åboland	Män Åboland	Kvinnor Åland	Män Åland
2005	368 (37,3 %)	609 (54,1 %)	219 (37,6 %)	418 (61,3 %)
2015	281 (32,9 %)	455 (49,3 %)	173 (32,3 %)	293 (49,0 %)
Förändring	-87	-154	-46	-125

Andelen skärgårdsfödda har i ålderskategorin 20-65 kommit ned både i förhållande till den totala populationen och också mellan registeråren. Detta visar att den sociala strukturen i skärgårdarna håller på att förändras eftersom den infödda skärgårdspopulationens andel sjunkit. Anmärkningsvärd är den stora skillnaden mellan andelen infödda kvinnor och män i områdena – nästan tvåtredjedelar av männen i Ålands skärgård var infödda år 2005 och över hälften i Åbolands skärgård medan kvinnornas andel var knappt över en tredjedel. De åländskfödda männen andel har kommit kraftigt ner och nu är ungefär hälften hemma i skärgården. De infödda åboländska männen andel är också hälften medan kvinnorna utgör knappa tredjedelen av den totala kvinnobefolkningen. Tabellen berättar också att kvinnor är mer benägna att flytta bort från skärgården än männen.

5.4 Utflyttningsrisk

Registerdata erbjuder en möjlighet att titta närmare på orsakerna bakom utflyttningen eftersom det finns data över samtliga som bott i skärgårdsområdena mellan 2005 och 2015. Det som är då av intresse är vad som hänt året innan utflyttningen och om detta har ett statistiskt samband med utflyttning. Är det till exempel så att arbetslösa är mer benägna att flytta ut från skärgården än icke-arbetslösa?

Förutom arbetslöshet kommer följande faktorer att granskas: utbildningsnivå, utlandsfödda, föräldraskap, född i skärgården, gift, språk (finska och annat), löneinkomster och ålder. Utbildningsnivå räknas som högskoleutbildning. Resultaten presenteras skilt för män och kvinnor eftersom det kan finnas skillnader mellan könen. I analysen inkluderas också alla utflyttarna i den sista kolumnen.

Den statistiska analys som genomförs heter Cox regressionsmodell och den används för att beräkna en riskkoefficient för att ett visst fenomen ska

äga rum – i vårt fall utflyttning från skärgården. Utflyttning definieras som att den lagstadsade hemkommunen ändrats från ett skärgårdsområde till ett icke-skärgårdsområde. Modellen räknar ut s.k. riskkoefficienter (*hazard-ratio*) för att utflyttning ska äga rum. När riskkoefficienten är 1 finns ingen skillnad, när den är under 1 är risken negativ för att utflyttning ska inträffa och när den är över 1 är risken positiv. Koefficienten 1 motsvarar 0 procent medan till exempel -0,70 innebär en 30 procents mindre risk för utflyttning och 1,5 innebär en 50 procents ökad risk för utflyttning. Asteriskerna (*) visar resultatens signifikans. Tre asterisker (***) indikerar en signifikansnivå på 0,001, två 0,01 och tre 0,05 (Tabell 24).

Tabell 25. Utflyttningsrisk – Cox regressionsmodell

Cox regression	utflyttningsrisk		
	Kvinnor	Män	Alla
Inte född i skärgården	1,812*** (0,104)	2,100*** (0,093)	1,965*** (0,069)
Född i utlandet	0,825 (0,186)	0,743 (0,187)	0,799 (0,131)
Finskspråkig	1,863*** (0,093)	2,240*** (0,095)	2,005*** (0,066)
Varken fi eller sv språkig	1,165 (0,232)	1,252 (0,241)	1,183 (0,167)
Högskoleutbildad	1,004 (0,129)	1,304* (0,128)	1,149 (0,090)
Arbetslös	1,084 (0,172)	1,772*** (0,144)	1,394** (0,110)
Löneinkomst (log)	1,013 (0,057)	1,024 (0,050)	1,016 (0,037)
Ålder	0,946*** (0,004)	0,937*** (0,004)	0,942*** (0,003)
Barnlös	1,275* (0,099)	0,941 (0,105)	1,111 (0,071)
Ogift	1,330** (0,099)	1,081 (0,106)	1,193* (0,072)

Resultaten av regressionsmodellen visar några intressanta fynd och inte minst skillnader mellan män och kvinnor i vilka faktorer som inverkar på emigrationsbenägenheten från skärgården. De högsta riskkoefficienterna kommer i samband med finskspråkighet. Finskspråkiga kvinnor uppvisar en 86 % flyttrisk i jämförelse med svensk- och annanspråkiga. Ännu högre är risken bland finskspråkiga män (124 %). Däremot finns det inget samband för varken finsk eller svenskspråkigas utflyttning. Tidigare icke-redovisade analyser visar inget samband med utflyttning och svenskspråkighet.

Det andra som stämmer för hela populationen är att de som fötts i skärgårdsområdena tenderar flytta ut betydligt mer sällan än sådana som fötts annanstans. Män från skärgården flyttar ut i lite mindre grad än kvinnor. Det tredje som håller streck för båda könen är ålder: en högre ålder minskar flyttbenägenheten.

Två faktorer som minskar kvinnors utflyttning är föräldraskap och giftermål. Mammor och gifta kvinnor har en mindre benägenhet att flytta ut än barnlösa och kvinnor som inte är i äktenskap. För män var dessa faktorer inte av betydelse.

delse. Däremot ser vi en positiv tendens att flytta ut till följd av arbetslöshet (77 %) och högskoleutbildning (30 %)

För variablerna löneinkomst och född i utlandet finns det inget samband med utflyttning.

Hur ska vi tolka dessa resultat och vilka slutsatser kan dras? Finskspråkiga är alldeles tydligt mest benägna att emigrera från skärgården.

SUMMERING AV KAPITEL 5

Andelen 20–65 åringar har sjunkit i Åbolands och Ålands skärgårdar mellan åren 2005 och 2015. Medelåldern bland åldersgruppen har också stigit i alla orter förutom på Vårdö.

Det finns flera män än kvinnor i både Åbolands skärgård och i de åländska skärgårdskommunerna i den undersökta ålderskategorin.

Andelen svenskspråkiga av den totala befolkningen i åldern 20–65 har sjunkit aningen.

Migration och emigration från skärgården sker till stor del till och från de närliggande områdena.

Ungefär en sjättedel av inflyttarna till skärgården mellan år 2005 och 2015 är födda på orten de migrerat till.

Ungefär hälften av männen som år 2015 bodde i skärgården var födda i Åbolands eller Ålands skärgårdar. Motsvarande andel för kvinnorna är en tredjedel.

Finskspråkiga och sådana som inte är födda i skärgården flyttar i hög grad från skärgården. Arbetslöshet för män ökar risken för utflyttning medan ogifta kvinnor flyttar i högre grad än gifta kvinnor. Med ökad ålder minskar risken för utflyttning.

6. Slutord och förbättringsförslag

I denna rapport har vi granskat skärgårdsmigration och platsbundenhet i tre skärgårdsområden, det vill säga Stockholms skärgård, Åbolands skärgård och de åländska skärgårdskommunerna. Enkätresultaten visar både att fenomenen är komplexa till sin karaktär och att migration och platsbundenhet är resultat av människors väl vägda livsval. Samtidigt kan man i resultaten skönja vissa gemensamma mönster för olika samhällsgrupper vilket visar att andra faktorer också spelar en roll för flyttbenägenhet och platsbundenhet.

Skärgårdsområdena attraherar människor på grund av den unika levnads- miljön. Resultaten visar tydligt att naturen och de möjligheter som förknippas med den anges som de främsta flyttorsakerna till skärgården och till att man bor i skärgården. Personlig trygghet i skärgården anses vara klart bättre än i andra områden.

När det kommer till utflyttning från skärgården visar resultaten att arbets- och studierelaterade orsaker är synnerligen viktiga i samtliga områdena. Många föräldrar angav att man flyttat för barnens bästa. Nästan hälften av alla respondenter angav att de kan tänka sig att flytta tillbaka till skärgården inom loppet av fem år.

Bland de nuvarande skärgårdsborna är trivseln på väldigt hög nivå och fyra av fem tror att de bor kvar i skärgården om tio år. I allmänhet är skärgårdsborna nöjda med servicen även om det finns möjligheter till förbättringar. Kommunikationsnätverken upplevs i huvudsak fungera bra i samtliga skärgårdar. Påverkningsmöjligheterna upplevs vara bättre i de åländska självständiga skärgårdskommunerna än i de två andra områdena.

Beträffande skillnader mellan områdena visar resultaten att Stockholms skärgård skiljer sig i några avseenden. De i de finska skärgårdarna tydliga släktbanden många skärgårdsbor har till sin levnadsort finns inte i samma grad i Stockholms skärgård utan många har flyttat in utan att ha några som helst släktanknytningar till orten. Till Stockholms skärgård flyttar människor mera utifrån rent individuella preferenser. En annan tydlig skillnad är att distansarbete är vanligare i Stockholms skärgård.

Respondenterna har flera förslag på hur man kan hålla skärgården levande och bland dessa kan urskiljas fyra huvudkategorier: förbindelser och kommunikationer, möjlighet att försörja sig, tillgång till service och boende.

I registerdatat för Åbolands och Ålandsskärgårdar mellan åren 2005 och 2015 framgår att könsfördelningen är något ojämn på de flesta skärgårdsorter och att det finns fler män än kvinnor. Andelen svenskspråkiga har minskat i samtliga områden till förmån av finsk- och annanspråkiga. Finskspråkiga och de som inte är hemma från orten har största risk för att flytta ut.

Det finns inga enkla lösningar på de utmaningar som skärgårdarna står inför. På basis av rapportresultaten kan följande allmänna förslag ges:

Värna om skärgårdsmiljön. Skärgårdens särart är dess unika miljö och en kraftig pullfaktor med tanke på inflyttningen. Enbart genom att värna om miljön kan dess attraktionskraft bibehållas.

Bättre boendemöjligheter. I resultaten upplevs boendemöjligheter i skärgården som både bra och problematiska. De finns de som är nöjda med hur de bor och de som är mindre nöjda. Bristen av förmånligt boende är en orsak till att man inte har råd att flytta till skärgården. En utökad tillgång till hyresbostäder skulle råda bot på detta.

Fler arbetsmöjligheter. Resultaten visar att arbetsrelaterad migration från skärgården är vanlig. Utvecklingen av skärgården kräver satsningar på både företagsamhet och möjligheter till distansarbete. Utlokalisering av arbetsplatser är ett sätt för kommunen och centraladministrationen att öka arbetstillfällena i skärgården. Förbättrade kommunikationer kan i vissa fall förenkla pendlingen till arbetsplatsen.

Satsa på barnfamiljer. Möjligheter till dagvård och skola nära hemmet är mycket viktigt för barnfamiljers trivsel och platsbundenhet.

Närhet till service. Man måste se till att trygga basservicen i skärgården. Digitalisering möjliggör detta kostnadseffektivt men också gränsöverskridande samarbete mellan olika orter och instanser.

Bättre påverkningsmöjligheter. Bristen av möjligheter att påverka på angelägenheter i det egna lokalsamhället är tydligt i Stockholms och Åbolands skärgårdar. Plattformer för att få sin röst hörd är viktiga för samhällsdeltagandet.

Litteratur

- Andersson, Kjell (2010). Bortom stad och land – en utmaning för Korpo. *Skärgård*, 33 (2).
- Bauman, Zygmunt (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity.
- Bauman, Zygmunt (2005). *Liquid Life*. Cambridge: Polity Press.
- Berg, Päivi, Anu-Hanna Anttila & Vuokko Härmä (2018). Lähteminen ja jääminen luokkatekona – nuorten aikuisten kiinnittyminen kotiseutunsa yhteisöön. *Sosiologia*, 55 (3).
- Campbell, John (2009). Islandness: Vulnerability and Resilience in Oceania. *Shima: The International Journal of Research into Island Cultures*, 3 (1), 85–97.
- Engbersen Godfried (2012). Migration transitions in an era of liquid migration. Reflections on Fassmann and Reeger. Marek Okólski (red.), *European Migrations Trends, Structures and Policy Implications*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 91–105.
- Fischer, Peter, Einar Holm, Gunnar Malmberg & Thomas Straubhaar (2000). Why do People Stay? Insider Advantage and Immobility. *HWWA Discussion Paper 112*, Hamburg Institute of International Economics. Tillgänglig: <https://ideas.repec.org/p/zbw/hwwadp/26310.html> Hämtad 18.10.2018
- Garrod, Brian, Roz Wornell & Ray Youell (2006). Re-conceptualising rural resources as countryside capital: The case of rural tourism. *Journal of Rural Studies*, 22 (1), 117–128.
- Giddens, Anthony (1997). *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.
- Lee, Everett (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47–57.
- Martikainen, Tuomas, Matti Saari & Jouni Korkiasaari (2013). Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. I Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (red.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Gaudeamus: Helsingfors, 23–54.
- O’Rand, Angela M. & Margaret L. Krecker (1990). Concepts of the Life Cycle: Their History, Meanings, and Uses in the Social Sciences. *Annual Review of Sociology*, 16: 241–262.
- Ovaska, Esko (2001) *Saaristoon muutto elämänpolitiikkana ja sosiaaliset verkostot saaristokunnassa*. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia, 1. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

- Pehkonen, Aini (2004). *Kylä kutsuu... Tutkimus tulomuuttoprosesseista maaseudulle*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, Siirtolaisuustutkimuksia A2b.
- Skärgårdarnas Riksförbund (2007). *Skärgård för framtid. En informationsskrift från Skärgårdarnas Riksförbund*. Tillgänglig: http://www.skargardarnas-riksforbund.se/moten_skrivelser/vitbok/Skargard-for-framtid.pdf Hämtad 23.5.2018.
- Statistikcentralen (2017a). *Statistisk årsbok för Finland 2017*. Helsingfors. Tillgänglig: http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_stv_201700_2017_17863_net.pdf Hämtad 26.11.2018.
- Statistikcentralen (2017b). *Registerdata över skärgårdsbefolkningen i åldern 20–65, åren 2005-2015*.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2014). *World Urbanization Prospects: The 2014 Revision*. Tillgänglig: <https://esa.un.org/unpd/wup/Publications/Files/WUP2014-Report.pdf> Hämtad 13.6.2018.
- Weber, Max (1987). *Ekonomi och Samhälle. Förståendesociologins grunder*. Lund: Argos.
- Österholm, Henrik (red.) (1975). *Skärgården i omvandling. Miljö och människa i Finlands skärgård*. Utgiven av Nordenskiöldsamfundet i Finland. Borgå: Rabén & Sjögren.

Yhteenveto

Huomispäivän saaristolainen

Mitkä asiat vaikuttavat saaristossa asumiseen? Tämän raportin tarkoitus on tarkastella Itämeren saaristojen muuttoliikkeitä sekä saaristoon jäämistä ja asumista. Kohderyhmä on 20–65 vuotiaat saaristossa asuvat tai sieltä kymmenen vuoden ajanjakson sisällä muuttaneet. Saaristo määritellään saareksi, jolla ei ole pysyvää tietä mannermaahan tai Manner-Ahvenanmaalle. Tutkimus tehtiin lomakekyselyllä kolmella eri saaristoalueella: Turunmaan saaristo (Parainen ja Kemiönsaari), Ahvenanmaan saaristokunnat, sekä Tukholman saaristo. Suomen saaristoalueista käytössä oli myös Tilastokeskuksen väestökisteriin pohjautuvaa tilastoaineistoa.

Raportissa esitetään kolme pääasiallista tutkimuskysymystä: (1) Miksi muutetaan saaristoon?, (2) Miksi muutetaan saaristosta?, (3) Miksi jäädään saaristoon? Näiden kysymysten perusteella, kohderyhmä jaettiin kolmeen alaryhmään, saaristoon kymmenen vuoden sisällä muuttaneet, saaristosta kymmenen vuoden sisällä poismuuttaneet, sekä saaristossa enemmän kuin kymmenen vuotta asuneet.

Lomakekyselyitä lähetettiin yhteensä 4 500 kpl ja vastaanotettiin yhteensä 1 191 kappaletta.

Saaristoon muuttaneiden keskuudessa saariston luonto nousee keskeiseksi muuttoa selittäväksi tekijäksi. Myös hyvät asumismahdollisuudet tulee esiin Ahvenanmaan ja Tukholman saaristoissa. Sosiaaliset tekijät, kuten paluu kotipaikkakunnalle ja yhteen muuttaminen kumppanin kanssa, ovat tärkeässä asemassa Suomen saaristoissa, mutta ei niinkään Tukholman saaristossa. Kaikilla alueilla elinympäristö ja henkilökohtainen turvallisuus koetaan paremmaksi kuin aiemmassa asuinympäristössä. Suurin osa tulokkaista koki, että oli helppoa tulla osaksi paikallisyhteisöä.

Saaristosta poismuuttaneiden keskuudessa ei ollut yksittäistä syytä, joka selittäisi muuttoa. Joitakin alueellisia eroja on, joista pitkät etäisyydet ja palvelut nähtiin tärkeinä muuttosyinä Tukholman saaristosta, kun taas asumismahdollisuudet koettiin huonoina Turun saaristossa. Työperäinen muutto

on tärkeässä osassa kaikilla alueilla, kun taas opiskelut toisella paikkakunnalla olivat tärkeä syy suomalaisista saaristoista muuttaneille. Moni ilmoitti myös muuttaneensa lapsien parhaaksi. Monien asioiden, kuten peruspalveluiden, työmahdollisuuksien ja vapaa-ajan harrastemahdollisuuksien koettiin olevan paremmat uudella asuinpaikkakunnalla. Melkein puolet Tukholman ja Turunmaan saariston jättäneistä ilmoitti, että voisi harkita muuttoa takaisin saaristoon viiden vuoden sisällä.

Saaristoissa tällä hetkellä asuvista valtaosalla Ahvenanmaan ja Turunmaan vastaajista on sukuyhteys nykyiselle asuinpaikkakunnalle ja moni on myös viettänyt lapsuutensa paikkakunnalla. Tukholman saaristossa asuvilla 40 prosentilla ei ollut sukuyhteyttä asuinpaikkakunnalleen. Luonto, koettu turvallisuus, asumismahdollisuudet, työpaikan läheisyys sekä maanomistus ovat tärkeitä selittäjiä saaristossa asumiselle. Viihtyvyyden kotisaarella on korkealla tasolla kaikilla saaristo-alueilla: parhaiten viihtyvät naiset Tukholman saaristossa. Vaikuttamismahdollisuudet koetaan olevan parhaat Ahvenanmaan saaristokunnissa. Palveluihin ollaan suureksi osaksi tyytyväisiä saaristoissa. Ahvenmaalaiset ovat tyytyväisimpiä. Jopa 80 prosenttia vastaajista uskoo asuvansa saaristossa vielä kymmenen vuoden kuluttua.

Lomakkeessa pyydettiin vastaamaan kysymykseen, kuinka saaristo pidetään elävänä. Neljä asiaa toistui vastauksissa: toimivat kulku- ja viestintäyhteydet, mahdollisuudet elättää itsensä, palvelujen saatavuus ja asuminen. Toimivat lautta- ja joukkoliikenneyhteydet nähdään ratkaisevina saaristossa asumiselle. Ylläpitämällä nykyinen palvelutaso työpaikat säilyvät ja työpaikkojen hajautus saaristoalueille nähdään mahdollisuutena luoda uusia työpaikkoja. Toimenpiteet yritystoiminnan helpottamiseksi uskotaan luovan lisää työmahdollisuuksia. Peruspalvelut ovat tärkeitä saaristossa asumiselle. Asuntotilannetta olisi vastaajien mielestä parannettava. Vuokra-asuntoja tarvitaan lisää sekä maanostoa ja rakennusluvan saamista olisi helpotettava.

Tilastoaineistosta Turunmaan ja Ahvenanmaan saaristoista käy ilmi, että 20–65 vuotiaiden osuus on laskenut vuosien 2005 ja 2015 välillä ja että miehiä on enemmän suhteessa naisiin. Ruotsinkielisten osuus on laskenut molemmilla saaristoalueilla. Muuttoliikkeet tapahtuvat enimmäkseen lähialueille. Noin kuudesosa muuttajista ovat paluumuuttajia. Noin puolet saaristossa vuonna 2015 asuvista miehistä on kotoisin saaristosta, kun taas naisten osuus on noin kolmasosa. Suomenkieliset ja henkilöt, jotka eivät ole syntyjään saaristolaisia, muuttavat pois saaristosta muita enemmän. Työttömyys lisää miesten riskiä muuttaa pois, kun taas naimattomat naiset muuttavat herkemmin kuin naimisissa olevat naiset.

Bilaga 1. Postnummer för skärgårdsområdena.

Skärgårdsområdena i Åboland

Kommun		
Pargas Stad	Lillandet	21650
	Nagu	21660
	Pärnäs	21670
	Nötö	21860
	Korpo	21710
	Korpoström	21720
	Utö	21740
	Norrskata	21750
	Houtskär	21760
	Mossala	21770
Kimitoön	Iniö	23390
	Vänoxa	25910
	Hitis	25940
	Rosala	25950
	Högsåra	25960
	Kasnäs	25930

Skärgårdskommunerna på Åland

Vårdö	Vårdö	22550
Föglö	Föglö	22710
Sottunga	Sottunga	22720
Kökar	Kökar	22730
Kumlinge	Seglinge	22810
	Kumlinge	22820
	Enklinge	22830
Brändö	Lappu	22840
	Torsholma	22910
	Brändö	22920
	Fiskö	22930
	Åva	22940
	Jurmo	22950

Skärgårdsområdena i Stockholms skärgård

Kommun		
Haninge kommun	Gränö	13045
	Nynäshamn	14995
	Ornö	13055
Norrtälje kommun	Utö	13056
	Arholma	76454
	Blidö	76017
	Tjockö	76196
Vaxholms stad	Yxlan	76018
	Vaxholm	18592
Värmdö kommun		18599
	Gällnöby	13033
	Harö	13044
	Möja	13043
	Nämdö	13036
	Runmarö	13038
	Sandhamn	13039
	Skälvik	13034
	Sollenkroka Ö	13041
	Stavsudda	13042
	Österåkers kommun	Husarö
	Ingmarsö	13025
	Ljusterö	18495
		18497

Bilaga 2. Enkätinbjudan

QR-kod / QR-koodi /

QR code:

Bästa mottagare,

Du har blivit utvald att delta i undersökningen *Morgondagens skärgårdsbo* vars avsikt är att undersöka levnadsvillkoren i skärgården och flyttningsrörelser till och från skärgården. Enkäten riktar sig till bofasta skärgårdsbor samt personer som flyttat från skärgårdsområden de senaste åren. Som skärgård uppfattas öar utan fast vägförbindelse med fastlandet, eller med Fasta Åland. De skärgårdsområden vi undersöker är Ålands skärgårdskommuner, Åbolands skärgård och Stockholms skärgård.

Utredningens resultat ska användas för utvecklingen av skärgårdsområdena. Undersökningen genomförs av Migrationsinstitutet och Yrkeshögskolan Novia. Uppdragsgivaren är Nordiska skärgårdssamarbetet, som driver skärgårdsfrågor av gemensamt intresse.

Enkäten fylls i på nätet och nås via adressen **www.skargardssamarbetet.org** och tar ca 15 minuter att fylla i. Enkäten nås också genom att avläsa QR-koden med mobiltelefonen. Enkäten finns tillgänglig på svenska, finska och engelska.

Varje svar behandlas konfidentiellt och resultaten presenteras så att det är omöjligt att identifiera enskilda respondenter. Det femsiffriga ID-numret uppe i högra hörnet används enbart för att vi ska kunna skicka ut påminnelser till dem som inte besvarat enkäten. Vänligen fyll i ID-numret i enkäten.

Ett varmt tack för ditt samarbete!

Adresskälla: Befolkningsdatasystemet, Befolkningsregistercentralen, PB 123, 00531 HELSINGFORS

Hyvä vastaanottaja,

Sinut on valittu osallistumaan tutkimukseen *Huomispäivän saaristolainen*, jonka tarkoituksena on selvittää saariston elinolosuhteita ja muutostilanteita. Lomake on suunnattu saaristossa vakinaisesti asuville, sekä henkilöille jotka ovat muuttaneet saaristosta viime aikoina. Saaristoksi laskemme saaret, joilla ei ole kiinteätä tieyhteyttä mannermaahan, tai Manner-Ahvenanmaalle. Saaristoalueet, joita tutkimme on Ahvenanmaan saaristokunnat, Turunmaan saaristo ja Tukholman saaristo.

Käännä, turn →

Selvityksen tuloksia käytetään saaristoalueiden kehittämiseen. Tutkimuksen suorittaa Siirtolaisinstituutti sekä ammattikorkeakoulu Novia. Toimeksiantaja on Pohjoismainen Saaristoyhteistyö, jonka tehtävä on ajaa saaristoalueiden yhteisiä etuja.

Lomake täytetään sähköisesti, ja siihen pääsee osoitteesta **www.skargards-samarbetet.org**, tai lukemalla QR-koodi matkapuhelimella. Aikaa lomakkeen täyttämiseen menee noin 15 minuuttia. Lomake on täytettävissä suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Jokainen vastaus käsitellään luottamuksellisesti ja tulokset esitellään niin että on mahdotonta tunnistaa yksittäisiä vastaajia. Viisinumeroista ID-tunnusta ensimmäisen sivun oikeassa ylänurkassa käytämme ainoastaan siihen, että voimme lähettää muistutukset heille, jotka eivät ole vastanneet lomakkeeseen. Ole hyvä ja täytä ID-tunnus lomakkeeseen.

Suuri kiitos yhteistyöstä!

Osoitelähde: Väestötietojärjestelmä, Väestörekisterikeskus, PL 123, 00531 HELSINKI

Dear receiver,

You have been selected to take part in the study *Tomorrow's Islander*, which aims at studying the living conditions and migration to and from the archipelago. The survey is meant for permanent inhabitants of the archipelago as well as for those who recently moved from the archipelago. In this study, archipelago islands are defined as islands with no permanent road connection with the mainland, or with mainland Åland. This study is concerned with the archipelago municipalities of Åland, the archipelago of Åboland (fin. Turunmaa) and the Stockholm archipelago.

The results of the inquiry will be used in the development of the archipelagos. The study is carried out by the Institute of Migration and Novia University of Applied Sciences by the commission of The Nordic Archipelago Co-operation (Nordiska skärgårdssamarbetet), which advocates the interests of the archipelago-areas.

The survey is answered online and it is accessed via **www.skargardssamarbetet.org**. Filling in the survey should take about 15 minutes. The survey is available in English, Swedish and Finnish.

Each answer is treated confidentially and the results are presented in such manner that it is impossible to identify individual respondents. The five-digit code up in the right corner of the first page is only used so that we can send out reminders to those who have not answered the survey. Please fill in the code in the survey.

Thank you for your co-operation!

Address source: Population Information System, Population Register Centre, PB 123, 00531 HELSINKI

Dan Sundblom & Pia Liljeroth

MORGONDAGENS SKÄRGÅRDSBO

Invånarantalet har minskat drastiskt i de områden som ingår i Nordiska skärgårdssamarbetet (NSS) det vill säga södra Finland, Ålands skärgårdskommuner och längs svenska kusten från Uppsala till och med Östergötland. Orsakerna till befolkningsminskningen är flera och hänger samman med varandra på ett inte helt lättbegripligt sätt. För kommuner som vill att deras skärgårdssamhälle ska vara en attraktiv bostadsort är det viktigt att få reda på vilka faktiska orsaker ligger bakom människors val, vare sig det är att flytta till, att bo kvar eller att flytta bort från skärgården. I rapporten frågas därför bland annat om fördelarna av att bo i skärgården samt om vad som borde åtgärdas för en bättre trivsel. Avsikten med denna rapport är att resultaten beaktas i beslutsprocesser, handlingsplaner och strategier.

**MIGRATIONS-
INSTITUTET**

**PUBLIKATIONER 23
JULKAISUJA 23**

ISBN 978-952-7167-57-1 (bin.)

ISBN 978-952-7167-58-8 (pdf)

ISSN 2343-3507 (tryckt)

ISSN 2343-3515 (eBook)

www.migrationinstitute.fi